

ԾԱՂԻԿ ԿԵ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐՈՒՄՈՒՆԻՍՏ ԵՐԵՎԱՆԻ — Հա-
տը 40 փարս :

Բաժանորդագիրն ԿԱՆԻՍԻԿ — Պոլսոյ Համար տարե-
կան 45 դրշ : վեցամսեայ 23 դրշ : եռամսեայ 12 դրշ : —
Գաւառացի Համար տարեկան 50 դրշ : վեցամսեայ 26
դրշ : եռամսեայ 14 դրշ :

Ռուսիոյ Համար տարեկան հինգ ռուբլի : Ուրիշ եր-
կիրներու Համար 12 ֆրանք :

Գաւառներէն դուրսմտողի՝ կ'ընդունուի :
Միայն երեք թիւ ապուսիկ կը զրկուի : այնուհետեւ
բաժանորդագիրն չը վճարողը կը դադարի թերթը ընդու-
նելէ :

Մանուցման տողը 2 դրշ :

40 փարս

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարս

ԾԱՂԻԿ

Հ Ր Ա Պ Ի Ր

ԾԱՂԻԿ Ի վերաբերեալ ամէն գործի Համար դիմել
Առ ՏԵՐԵՔԻՆ-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆԱԳԱՅԵԱՆ
Պոլիս, Էսկի-Չաբիէ, Պէրպէրեան Տպարան

درعليه ده اسكي ضبطه زقاعنده برريان مطبعه سنده
« زايك » غزته سي مديري بالا قاشيان حووان

HOVNAN PALACACHIAN

Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 43

ՈՒՐԱԹ

5 ՅՈՒԼԻՍ 1894

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՆԻԻԹԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թիւ կատարելապէս անգործ եւ ապար-
դիւն կեանք մ'անցուցած էր Միսաք-
եան, արեւու լուսոյն պէս պայծառ ճըշ-
մարտութիւն մ'էր այդ մեղ համար : Բայց
ինքնակոչ պուշտիւն վարած խեղճ կեանքն
բնաւ մտքէ իսկ անցունել չէր տար որ
պատուելին նիւթական կարողութիւն ալ
ունենայ : ամէն ոք յետին աստիճան չքա-
ւոր կը կարծէր զինքն, եւ այս պատճառաւ
էր որ մի քանի երիտասարդք միութիւն
մը կազմելով՝ դրամ հանգանակեցին ու
ծախսեցին, նորա վերջին հիւանդագին
աւուրց մէջ հոգալու համար նորա անհը-
րածեշտ պիտոյքն : Մեծ եղաւ նոցա զար-
մանքն ու զայրոյթը՝ երբ անցեալ կիւրակէ
օր Խակիւտարու Ս. Խաչ եկեղեցւոյ
թաղ. Խորհուրդը բանալով հանգու-
ցելոյն սենեակը, գտաւ կարեւոր գումար
մ'որով Միսաքեան կարող էր գէթ իւր
վերջին տարիներուն մէջ ապրիլ մարդա-
վայել :

Միսաքեանի նկարագրին վրայ տրուած
դադարաւորն ամբողջացնելու պիտի ծա-
ռայէ՝ նորա գոյքերու ճիշդ եւ ամբողջ
ցուցակին հրատարակութիւնն : 150 հատ
խիտ մաքուր պահուած Օսմ. ոսկի, 500
ֆրանքնոց գաղղիական դրամատուն մը,
20000 դրշ. ի օսմանեան թղթադրամ, պը-
ղինձ եւ արծաթ դրամներ, քանի մը հա-
րիւր կտոր գերք, գէղաբէշ թղթի կտոր-
ներ, ծխախոտի խաւարարտեայ պարապ
տուփեր մեծ քանակութեամբ, նոյնպէս
ծխախոտի 30 վարանոց թղթեայ տու-
վերուն պահարանները հարկւրաւորնե-
րով հաւաքուած եւ մէջէ մէջ անցունելով՝
ծրար ծրար կապուած, տասնեակներով
գուլպայներ, շաղկիներ ու վարտիքներ՝
բոլորը անգործածելի պահուած, մէկ քա-
նի ձեռք նոյնպէս չը գործածուած հա-
գուստ, բաց ի իւր սովորաբար գործա-
ծէն, անկողին մը, եայլն, ահա ինչ որ
իւր սենեկին մէջ գտնուեցան :

Ոսկիները շարած էր Միսաքեան գո-
տիւ մը մէջ զոր հաւանականաբար մէջըր
կապած ունէր միշտ : Այս գոտւոյն երե-
ւան գալը գիտուածի արդիւնք է եղած :
Սենեկին մէջ գտնուած ամէն ինչ արձա-
նագրուելէ յետոյ, երբ ներկայը կը պա-
տրաստուին մեկնիլ, չէզոք պարզ մարդ-
մը, կարծեմը կառապան, ձեռքը դըռ-
նուած գաւազանով մը կը խառնէ հան-

գուցելոյն անկողին քով տեսնուած
թուղթի մանր կտորներու դէզը, որով
անակնկալ կերպիւ երեւան կուգայ
գոտին, եւ կ'ազաղակէ. « Միւստէ՛, միւս-
տէ՛ », եւ ահա՛, յետ դառնալով մեկնելու
վրայ եղողները, կը խոյանան գոտւոյն վը-
րայ : Կ'երևի թէ, Միսաքեան իւր հիւան-
դութեան միջոցին միայն մէջքէն քակած
հանած է գոտին եւ իւր անկողնոյն քով
թղթի գէղերուն տակ պահած է, որպէս
զի անծանօթ միայ այն՝ զինքը դարմա-
նող բժիշկներէն :

Միսաքեանի տասնեակներով ներքին
հագուստներ ունենալն, իսկ այդ հա-
գուստներու բոլորովին անգործածելի
մնացած լինելը բնականաբար զարմանք
պիտի պատճառէ ընթերցողաց, երբ չը
յայտնեմք թէ իւր աղտեղութեամբ հան-
րածանօթ պատուելին միայն երկու զոյգ
գուլպայ կը գործածէր : մէկ զոյգը կը
հագնէր երեք ամիս շարունակ : ապա կը
հանէր զայն, կը կախէր որ հովահարուի
ու միւս զոյգը կը հագնէր : երեք ամիս
յետոյ այս երկրորդ զոյգն ալ հանելով՝
մի և նոյն կերպով կը կախէր ու առաջին
զոյգը կը հագնէր, եւ այսպէս շարունա-
կաբար : իսկ չապիկ, միայն մէկ հատ կը
գործածէր : ամիսներով, տարիներով չէր
հաներ զայն՝ մինչև որ բոլորովին չը վը-
տէր կտաւ եւ բղիկ բղիկ չը լինէր : այն
ժամանակ միայն կը հանէր զայն, մէկ
կողմ կը նետէր եւ ուրիշ չապիկ մը կը
հագնէր՝ զայն եւս երկայն ժամանակ իւր
կռնակէն չը հանելու պայմանաւ : Դիւրին
է երեւակայել թէ ո՛ր աստիճան աղտե-
ղութեան եւ անհանգուրժելի դարձահո-
տութեան մէջ կ'ապրէր Միսաքեան : Այս
աստիճան դձուձ նկարագրի մէջ կարելի
բան է՝ որ գոյութիւն ունեցած լինի բա-
նաստեղծութիւն եւ գործունէութեան ու-
գի : Մեք չեմք կարող հակառակն ըմբռ-
նել, ինչ գերմարդկային ճիգերով որ
զայն հաստատել փորձեն նորա անգոյ
հանճարին երկրպագուները :

Միսաքեանի ժառանգորդ ներկայա-
ցած է իւր աղքատիկ քոյրը որ չէր բնա-
կալից իւր եղբոր, ինդիւր ծագած է այ-
ժըմ թէ պատուելիին ամբողջ ժա-
ռանգութիւնը տալու է՝ իւր քրոջ՝ ա-
ռանց զեղքելու բժիշկի, գեղօրէից, ու-
տեստի, եւ ապա յուղարկաւորութեան
համար եղած ծախքերը : Բնաւ մեղ, Մի-
սաքեանի համար եղած ամէն ծախքերն
առնելէ յետոյ՝ մնացեալը միայն պէտք է

տալ ժառանգորդին : Կը հասկնամք ձրի
դարմանումն ու ձրիյուղարկաւորութիւն,
երբ նշեցեալն աղքատ է եւ երբ արդիւ-
նաւոր մշակ եղած է : հակառակ պարա-
գային մէջ՝ պէտք է պատրաստ դրամէն
ստանալ յուղարկաւորութեան եւ թաղ-
ման բոլոր ծախքերն : պէտք է նաեւ պա-
տրաստ դրամէն հատուցանել վարձքն այն
բժիշկաց որք ձրիաբար խնամեցին զՄիսաք-
եան՝ աղքատ կարծելով զինքն : պէտք է
հատուցանել նոյնպէս իրեն համար մա-
տակարարուած գեղօրէից եւ ուտեստի
արժեքինն : Մանաւանդ պէտք չէ մոռ-
նալ հանգուցեալ պուշտին հարստու-
թենէն կարեւոր բաժին մը հանելու
անոր, որ այնքան գերմարդկային ջան-
քեր ի գործ դրաւ ու տքնեցաւ՝ ի լուր
արարատ աշխարհի հռչակելու համար
Միսաքեանի չունեցած արժանիքն, գոր-
ծունեայ եւ արդիւնաւոր կեանքն որ թե-
րեւս ուրիշ առթիւ պիտի հաճի աշխարհ
գալ ուրիշ կերպարանքի ներքեւ : Ինչո՞ւ
կենսագիրն զրկուի իւր արդար վար-
ձքէն : Ներքող, գովաբանութիւն՝ ա-
ռանց վարձատրութեան կամ առանց շա-
հու ակնկալութեան, չ'եմք հասկնար,
երբ ներքողեալը, գովաբանեալը չէ մա-
տուցած ընդհանրութեան որ եւ է օգտա-
կար ծառայութիւն : Բայց Միսաքեանի
մը համար՝ մեծ անիրաւութիւն, զրկանք
պիտի լինի կենսագրին, եթէ իւր արդար
վարձը չը հատուցուի իրեն : Մեք մեր
բոլոր ուժովը կը պահանջեմք որ նորին
յարգութիւնը ստանայ իւր վարձքն : Հա-
ցագործը ձրի կը բաշխէ՞ հացը, նպարա-
վաճառը ձրի պանիր կուտայ՞ մեղ, մա-
վաճառը ձրի կը հայթայթէ՞ մեր տան
համար պէտք եղած միսը : Ինչ իրաւամբ
ուրեմն կ'սպասուի, կը պահանջուի որ
հայկաբան դասատուն ձրի շապլէ ներ-
քողը : Առարկուի գուցէ թէ հացագոր-
ծը, նպարավաճառը, մաւվաճառը ձրի
տալով իրենց ապրանքը, կ'սպառեն ի-
րենց գրամագլուխը, մինչ գրողին դրա-
մագլուխէն բան մը չ'ապակիր : շատ սխալ՝
հապա՛ լոյսը որ կ'սպառի գրողին աչաց
մէջ, հապա ժամանակը որ կը վատնէ գո-
վաբանը : Ժամանակ եւ աչաց լոյս, միթէ
սոքա գրագիրին դրամագլուխները չե՞ն,
եւ չե՞ն գրամագլուխ աւելի թանկագին
քան վաճառականին նիւթական դրամա-
գլուխը :

Դառնալով Միսաքեանի, իւր մասին
թեր ու գէմ գրուածքներէն՝ ընթերցող

Հասարակութիւնը կազմեց արդէն իւր ուրիշ գաղափարը նորա նկատմամբ. ուստի արդէն հրատարակուած տեղեկութեանց վրայ այլ ինչ աւելցնել անկարելիոր գատելով, արժան կը համարուի միայն արձանագրել այստեղ հետեւեալ տապանագիրն ևս զոր զրկած է մեզ բանասէր բարեկամ մը:

Նընչէ աստ ի հող Միսաքեան պուէտ Ոյր կեանքն ծայրէ ծայր եղաւ ումպէտ. Ատէր զմարդիկ, պաշտէր բայց իսկեր. Կեղտոտ ու զագիր ցնցոտիք հագուէր:

Աղքատ կարծեցինք, հարուստ մ'էր ագան, Դիզաճ ոսկիներն յայտնեց մեզ իւր ման. Հանգիստ արդ հոգւոյն մաղթենք ծերուկին Որ թողաւ կլոր գումար մը քուրիկին:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ Պ. ԱԴԱՍԵԱՆԻՆ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՌՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԱՂԱՄԱՆ ԱՌԹԻՒՆ

Ինքնին տխրազգած զնայի տխրաւայրն, որ հանգստատեղին է մեր նախահարց ոսկրոտւոյն: Գիտէի, հոն պիտի բերէին նոյն օրն նաև Ագամեանին մահկանացու մնացորդն: Ժամն երկուք էր, և ես շատ կանուխ ճամբայ ելեր եմ, որովհետև յուզարկեալն և յուզարկաւորք ուշ հասան: Մտայ գերեզմանատունն որ ամայի դաշտ մըն է տակաւին և հեռուէն նշմարեցի երկու գերեզմանափոր որ Պեղիթալեանի շիրմին կից փոս մը կը պատարասէին: Մօտեցայ և հասկցայ որ այս խեղճ մարդիկ բնաւ տեղեկութիւն չունէին հանգուցեւոյն անձին վրայ: Զանոնք թողլով, վասն զի դեռ ժամանակ կար, գրեթէ ամբողջ գերեզմանոցը չըլեցայ՝ մեծ երկիւղածութեամբ կոխելով հողն, որուն տակ մեր հարց գլուխները կը հանգէին: Գրեթէ ամէն դամբանարան գիտեցի, և ամէն տապանագիր կարդացի, սակայն իմաստաւից խօսք սա միայն կը յիշեմ. «Աս կեցաղոյս վերջալոյս, յաւիտեանից արեւալոյս»: Երբ միւսանգամ նորափոր գերեզմանին մօտ եկայ, տեսայ որ աւարտած էր գործն: Գերեզմանափորք հետաքրքրուած ինձմէ տեղեկութիւն խնդրեցին ննջեցեւոյն վրայ և ես իրենց փափաքը գոհ ըրի: Երբ ժամանակը կէս օր էր և մեռելակողմը դեռ չէր երևար, գերեզմանապահն հեղ. նութեամբ ըսաւ. «Թերևս դերասանն յարութիւն առած է և յուզարկաւորք հիացմամբ հանդիսակից կը գտնուին նոր ներկայացման մը»: Բայց վերջապէս մեծ շքով ներս մտաւ մահակաւքն և բազմաթիւ շքադիրք ետեւէն. սակայն ասոնց մեծագոյն մասն, եթէ չեմ սխալիր, այնպիսիք միայն էին, որոնք հանգուցեւոյն լոկ երեսը գուցէ ոչ կը ձանձնալին և ձայնն անգամ լսած չէին: Իսկ անոնք որ զԱգամեան տեսնելու և լսելու հաճոյքն ունեցած էին, ընդհանրապէս բացակայ կը գտնուէին: Հոգեւորականաց կարդէն մանաւանդ վենետիկոյ Միսիթարեան Հարց յուզարկաւորաց մէջ կը վայելին՝ թերևս պարծանք համարելով Ագամեանի նման աշակերտ մ'ունենալն և սակայն կը սխալէին: Ագամեան իւր վառվառն և զգայուն բնութենէն զատ ուսուցիչ ունեցած չէր և Միսիթարեանց և ոչ մի վարժարանին աշակերտած, զոր ինք անձամբ ցաւելով յայտարարած է ձեռնագիր՝ իրեն ուղղուած հարցման մը պատասխանելով:

Մեռելաչուն երբ գերեզմանն հասաւ և գետին դրուեցաւ գաղափր, տխուր դամբանականք սկսան հնչել: Ծառասացք Հանգուցեւոյն գերաւանական արուեստին գերազանցութիւնը դրուատեցին և անդարմանելի կորուստն ողբացին: Ծածուկ արտասուողներ ալ պակաս չեղան և ոմանք նուիրափրն չէ մը քանի մը յուշածաղիկ քաղելով՝ իրենց կուրծքը վարդարեցին: Թառամեւոյն նաև մահանկարն հանուեցաւ, անտարակոյս զայն համեմատելու համար իւր կենդանատիպ պատկերին հետ, երբ հուր ու բոց կ'արձակէր աչքէն և կեանք ու հոգի կը շնչէր շրթունքէն: Ազգն աւելի պատիւ թերևս չէր կրնար ընծայել սոյն ազնիւ երիտասարդին յիշատակին և այսչափ իսկ արդէն ոմանք չափազանց գտան և քննադատեցին մանաւանդ ժառանգաւորաց դասուն մասնակցութիւնն աչխարհական հանդէսին և Եկեղեցւոյն մէջ արտասանուած դամբանականն ալ բաւական կըրօնավայել չտեսան: Սակայն այսպիսի քննադատք, կարծեմ, չեն խորհիր որ հին և նոր քրիստոնէութիւն կայ. թէ և Քրիստոս չի փոխուիր, բայց քրիստոնեայք կրնան փոխուիլ և փոխուած են: Բայց այս խօսքով փառք նսեմացնել չէ նպատակ, ո'վ մահաչուք Ոգի, լոկ խորհրդածութիւն մըն էր այս զոր հարկ էի ընել: Քեզ չքեղ մահարձան մըն ալ կը վայելէ, զոր յուսալի է որ համակողաներդ կանգնեն: Բայց Դու հանգէ, որ անհանգիստ ապրեցար միշտ: Իրաւ ծով մըն էր սիրտդ հողմածուփ ալեկոծ, բայց այժմ Ես լիտենականութեան նաւահանգիստն ես, ուր չեն փչեր ժամանակի սաստկաչունչ հողմունքը: Հ. Ս. Տ.

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՐԵԱՆ

Գ. Շրջան. Ոսկեբերանի Պատրիարքութիւնը

398—404

(Շար. Գալստղ քուէն)

Եթէ ուղղակի առաջարկէին Ոսկեբերանի որ երթայ ի Կ. Պոլիս Պատրիարք լինելու, յայտնի էր թէ պիտի հրաժարէր այդպիսի պաշտօն մը ստանձնելէ, և կամ զոնէ մեծ խռովութիւն յառաջ պիտի դար Անտիօքացւոյ մէջ որք պիտի չուզէին բաժնուիլ իրենց սիրելի երէցէն: Այս դժուարութեանց առաջն առնելու համար Արկադիոս կայսր լուր զրկեց Ոսկեբերանի թէ կարեւոր բանի մը համար իրեն հետ տեսակցելու նպատակաւ յատուկ պաշտօնեայ մը կը զրկէ իրեն, թո՛ղ անյապաղ դիմաւորէ զնա Անտիօքայ պարիսպէն դուրս: Այն ինչ Ոսկեբերան դուրս ելաւ իւր որորան քաղաքին որմերէն՝ դրուեցաւ ի կառս որոյ անիւներն արագ արագ գլորեցան սահեցան դէպ ի պանծալի մայրաքաղաքն արևելեան կայսրութեան: Այս եղաւ 397ին վերջերք. Ոսկեբերան իւր յիսուն տարեկան էր յայնժամ:

Իրեւ Արքեպիսկոպոս կամ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ՝ ամենէն նախնածելի դիրքն ունէր, որ յետ կայսերական գերդաստանին բարձրագոյնն էր: Իւր պերճախօսութիւնը աւելի ի հանդէս բերին երկրաշարժ մը և հեղեղ մը, որք շատ կործանում և վիշտ արտադրեցին ի Կ. Պոլիս և ի շրջակայս: Կայսերական տօնախմբութեան մ'առթիւ կարի մեծ հաշակ հանեցին իւր հետեւորական ճառախօսութիւնը: Եւդոքսիա թագուհին և

Եւտրոպիոս՝ կայսրութեան առաջին պաշտօնեայն, ինչպէս նաև անհամար բազմութիւն արանց և կանանց, կը խռնուէին յեկեղեցւոյ անանելու իւր մեղրածաւալ քարոզներով և թնդացունելու սրբատեղին իւրեանց մոլեգին ծափերով: Գրեթէ կը պաշտէին զինքն, այն փառքը զոր Ոսկեբերան կը վայելէր՝ իւր պաշտօնավարութեան սկիզբներն՝ հազիւ ուրեք վիճակած է մահկանացւոյ վայելել: Իրդ՝ հրապուրուած և շտցած այն պատիւներէն, զոր կը շուայէին իրեն համար, եթէ չեղէր իւր սովորական պարզասիրութենէն և անկեղծութենէն՝ շատ զարմանալի չը պիտի լինէր: Բայց Ոսկեբերան, հեռի այդպիսի շտցումէ մը, բոլոր իւր հետեւորական ճարտարութեամբ կը հարուածէր Կ. Պոլսոյ զեղխութիւնը և շուայտութիւնը, մանաւանդ մեծատանց մէջ: Իւր ժողովրդականութիւնը չափազանց մեծ էր, այնպէս որ չէին ուզեր որ իրմէ զատ ուրիշ մարդ ելնէր ի բնմն: Անգամ մը Գաղատիոյ ծերունի եպիսկոպոսը հրաւիրեց որ փոխանակ իրեն՝ քարոզէ. սակայն ժողովրդեան սուլել և անարգելը ստիպեց խեղճ ծերունին վար իջնել բնմէն, ուր Ոսկեբերան ինքն ելնել պարտաւորեցաւ: Թէպէտ այսպէս ժողովրդը կը կախուէր նորա շրթներէն, թնդացունելով զեկեղեցին ծափահարութեամբ, Ոսկեբերան կը յանդիմանէր զանոնք այս ունայն ցոյցերու համար որք ապաշխարութեան նշանակ չէին: Եւ բոլորովին արգիլեց ծափահարութիւնը յեկեղեցւոյ. «Ես կ'ուզեմ որ լայք առ ամօթոյ, և ոչ ծափահարէք զիս» կ'ըսէր յաճախ: Այս միջոցին էր որ Ոսկեբերան գլխակաւ առաքելութիւն մը հիմնեց տարածելու գրիստոնէութիւնը Գոթացւոյ մէջ. Աստուածաշունչը Գոթերէնի թարգմանել տուաւ. անգամ մը եկեղեցւոյ մէջ արարողութիւնը Գոթերէն ընել տուաւ, և ապա Աւետարանի ընդհանրական փրկարար զօրութեան վրայ խօսեցաւ:

Ոսկեբերանի թշնամիները սկսան շատնալ. կղերականք ձանձրացան ունենալէ այնպիսի գլուխ մը որ կը բռնադատէ զիրենք զաղիւ հոգեւոր գործերով և թողուլ արքիւս զեղխութիւնը և անառակութիւնը: Եւտրոպիոս տեսաւ թէ փոխանակ դիւրանաց մեքենայի մը, այնպիսի մէկը հանած է ի Պատրիարքութեան աթոռ, որ անգաղար կը յանդիմանէ զինք իւր չարութեանց և բռնաւորութեանց համար: Եւդոքսիա կայսրուհին իւր չար վարմանց համար կը յանդիմանուէր, և փոխանակ բարեկարգելու ինքզինք՝ թըշնամացաւ Ոսկեբերանի: Հակառակ այս ամենայն դիմադրութեանց՝ ոչ երբէք չեղեցաւ նա իւր ընթացքէն. երկու նպատակ ունէր, նախ՝ անողորտ պահել զուս քրիստոնէական վարդապետութիւնը եկեղեցւոյ մէջ, և երկրորդ՝ իւր կեանքը իրեւ ընտիր օրինակ ներկայել այլոց. առաջինն ըրաւ աղատօրէն դատաւարութեամբ բոլոր զանոնք, կղերական թէ՛ աշխարհական, որք կը գործէին հակառակ ուղղափառութեան. երկրորդն ըրաւ՝ օրինակ հանդիսանալով իւր իսկ պարզ կենցաղավարութեամբ: Հրաժարեցաւ պատրիարքական սովորական ճոխութիւններէ, և այս կերպիւ խնայեալ դրամը կը գործածէր յօգուտ աղքատաց անկեղանոցներ և հիւանդանոցներ հիմնելու. հարուստներն ալ կ'ստիպէր որ հետեւէին իւր օրինակին: Ի մէջ այն հարուստ անձանց, որք Ոսկեբերանի յարեցան, էր ազնիւ կին մը՝ Ողիմպիադա. սա իւր վեշտատնամեայ հասակին մէջ ամուսնացած էր

մանած և նախատած էր, չորս հասարակական

Ch. L. Wolf

[illegible]

[Faint handwritten text at the bottom of the page]

ՆԵՂՈՒԼ

5.
mi
wa
ny
d
+d
7 u
uf
l

9.

ef

...*h*...*h*...

Ներքինիս իշխանին հետ. բայց քսան ամիս յետոյ այրը մեռնելով, Ոսկերեքանի նախորդը՝ Նեկտարիոս Պատրիարք սարկաւագուհի ձեռնադրած էր զՈղիմպիադա: Այս յոյժ առատաձեռն և աղքատասէր կինը ջերմեանդն սիրով յարեցաւ Ոսկերեքանի մինչև իսկ երբ այս վերջինս մեծամեծ դժուարութեանց էր մատնուած:

Ոսկերեքանի թշնամիներ կ'ըսէին թէ չափազանց հպարտ էր նա իւր վարմանց մէջ. այսու պիտի իմանանք անշուշտ իւր ընտիր վեհաձեռնութիւնը, զի ոչ երբէք կը շոյէր կը շողմէր հարուստներն: Եւտրոպիոս մեծ նախարարը յոյժ հակառակ եղաւ Ոսկերեքանի և ընդհանուր եկեղեցւոյն որ իրեն ապաստանողները կը պաշտպանէր: Կ'ուզէր քանդել նորա առանձնաշնորհութիւններն: Բայց նոյն գոռոզ Եւտրոպիոս իւր կծծութեան և հարստահարութեան պատճառաւ բազմաթիւ թըշնամիներ շահեցաւ, որք ձգել տուին զինք իւր փառքէն. ամենուն առջև առելի էր. և վերջապէս ինկաւ մոլեգին ամբոխին ձեռքը, որք ծարաւի նորա արեան՝ սկսան հալածել զինքն: Ուր կրնար դիմել ազատելու համար արեւնարու խուժանին սուրբերէն: Դիմեց եկեղեցւոյն, այն եկեղեցւոյն զոր այնչափ թշնամանած և նախատած էր: Հոս ի յայտ եկաւ Ոսկերեքանի երկնային անյիշաչարութիւնն, երբ ամենայն վեհաձեռնութեամբ ընդունեց զԵւտրոպիոս և իւր հրեշտակային պերճաբանութեամբ հանդարտեցուց կատաղի ամբոխը ընտիր քարոզ մը խօսելով նոցա «Բարի արարէք ատելեաց ձերոց» համարին վրայ: Եւ դոքսիա կայսրուհին այրի կնոջ մ'այգին զըրաւեց յանրաւի, որ կը յիշեցնէր Աքաւրի կնոջ Յեզարելի գրաւելն Նարովի ալիքին: Ոսկերեքան նամակ գրեց կայսրուհւոյն ետ պահանջելով զայգին. այս կատեղեցուց զԵւտրոպիա որ նորանոր թշնամութիւններ սկսաւ նիւթել իրեն դէմ: Հետեւեալներն են մի քանին այն բազմաթիւ յանցանաց որոցմով իւր թշնամիներ կ'ամբաստանէին զինք. 1. Հերետիկոսական գաղափարներ ունի. 2. Իւր քարոզներուն լեզուն յոյժ բարձր և բանաստեղծական է. 3. Մինակ կը ճաչէ, առանց սեղանակիցներ ունենալու. 4. Ձղջալ և ապաշխարել միշտ հնար է կ'ըսէ. 5. Կղերականաց հակառակ կը խօսի. 6. Թշուրիլու, Աղեքսանդրիոյ հայրապետը, որ եպիսկոպոս ձեռնադրած էր զՈսկերեքան, կ'ըսէր թէ իրեն ընդհանրեան ընդունած է, ևն, ևն: Ոսկերեքանի թշնամիներ ժողով մը կամ Սինոդ մը գումարեցին Քաղկեդոնի «կաղնի» կոչուած թաղն, վասն որոյ սոյն ժողովն «Կաղնի ժողով» կ'անուանի ի պատմութեան. պահանջեցին որ Ոսկերեքան իրեն ամբաստանեալ ներկայանայ ժողովոյն և պատասխանէ իրեն դէմ եղած գանգատանաց: Ոսկերեքան մերժեց այսպիսի պահանջ մը իւր ապօրէն. վասն որոյ ժողովն ալ միաձայն որոշմամբ պաշտօնակ հռչակեց զինք ի պատրիարքութենէ, և յանձնեց զՈսկերեքան քաղաքական իշխանութեանց որ պատժուի: Աքսոր էր պատիժը որում դատաւարացաւ Ոսկերեքան, բայց թուի թէ կառավարութիւնը տակաւին լաւ չէր զխտեր թէ ինչ մեծ էր նորա ազդեցութիւնը ժողովրդեան վրայ. երեք օր շարունակ լեւիւնցուն էին եկեղեցիք լեւու նորա հրաժեշտի ճառը. մեծ խռովութիւն մը կ'ալընկալուէր թէ պիտի ծագի. զայդ արդիւնելու համար Ոսկերեքան յօժարակամ յանձնեց ինք զինք պաշտօնէից որք եկած էին ձերբակա-

լել զինք. Հապճեպով ի նաւ փոխադրեցաւ և անտի Նիկիոյ ծովագլու: Սակայն չփոխութիւնն առելի ևս սաստկացաւ հետեւեալ օրը. նոյն գիշեր ի Կ. Պոլիս պատահած երկրաշարժ մը, իրեն երկնային ցամառն նշանակաւորելով, աւելի ևս գրգռեց արդէն խռոված ժողովուրդը: Ժողովրդական այս մեծ յուզումն յառաջ երթալով կրնար ապստամբութիւն մը յառաջ բերել. վասն որոյ կայսրը ստիպուեցաւ յետս կոչել զՈսկերեքան իւր աքսորէն: Նորա վերադարձը կատարեալ յաղթանակ մ'էր. Պրոպոնտիայ (Մարմարայ) և Վոսթորի մակերեսը ծածկուած էր նաւակներով՝ բոլորն ալ զարդարուած դրօշներով և խարոյկներով. ամենայն ուրեք նուագածութիւն և խրախճանութիւն կը լսուէր: Կ. Պոլսոյ ամբողջ ժողովուրդը մեծէն մինչև փոքրը թափած էր ի ծովեզր դիմաւորելու իւր ոսկերարաւ քարոզչը: Սէգ և խրոխտ թագուհին Եւդոքսիա՝ դիտելով բոլոր այս հանդէսն իւր պաշտօնական պատշաճութեն, որ դժբաղդաբար այնպիսի դիրք մ'ունէր որ չէր կրնար չտեսնիլ զամենայն ինչ, աւելի ևս նախանձեցաւ իւր մեծ ոսոխին այսպիսի փառաւոր ընդունելութեան վրայ: Ժողովուրդը հոգեւոր երգերով և եկեղեցական արարողութեամբ տարաւ հանեց իւր քարոզչին ի պատրիարքական Գահ, և չուզեց հեռանալ անտի մինչև որ խօսի իրենց քարոզ մը այն աթոռէն յորմէ զինք վար իջեցնելու յանդգնութիւնն ունեցած էին իւր թշնամիներ:

Հագիւ վեց ամիս կրցաւ կենալ Ոսկերեքան այս անգամ ի Կ. Պոլիս. թշնամիք պընդեցին՝ թէ այն որ Սինոդի մը կողմէ պաշտօնակ եղած է, չկրնար պաշտօն վարել մինչև որ մեծագոյն Սինոդ մը արդարացնէ զնա: Ոսկերեքան պահանջեց ուրիշ Սինոդի մը գումարումն, բայց այդ չընդունուեցաւ: Նոյն միջոցին Ս. Սովիայի մօտ Եւդոքսիայի արծաթեայ արձանը կանգնեցին, և այդ առթիւ եղած հանդէսներ մեծապէս խռովեցին եկեղեցւոյ մէջ քարոզութիւնը: Ոսկերեքան շատ նեղուեցաւ: Այդ միջոցին էր որ արտասանեց իւր հռչակաւոր քարոզը յորում կ'ըսէ. «Հերովդիադա դարձեալ կաքաւէր, դարձեալ խնդրէր զգլուխ Յովհաննու Մկրտչի:» Եւ դոքսիա այս խօսքերն իրեն վրայ առաւ. կը կատղէր և կը մոռնէր. «Աքսոր չգնացած Յեզարէլի նմանցուց զիս, հիմա ալ Հերովդիադա կ'անուանէ զիս:» Պահանջեց կայսրէն այս անգամ անդառնալի կերպիւ աքսորել զՈսկերեքան: Արկադիոս թոյլ մարդ մ'էր և չէր կրնար չհամակերպիլ իւր կնոջ որ մեծ ազդեցութիւն ունէր քաղաքական գործոց վրայ:

(Շարունակելի) Ա. Կ. Ս.

ՄԵԶՊՈԻԹԵԱՆ ՎԱՐՈՒՄՆ

Երևանիս

Այսօր, յետ միջօրէի, աշակերտութեանց տարեկան հարցաքննութեանց վիճակացոյցներն և յընթանաւորտ օրիորդաց վկայականները բաշխուելով, դպրոցական աւագ արձակուրդը պիտի սկսի: Վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ սեպտ. 2, երկուշաբթի օր:

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ո. Ր. Դ.

Թ. Ա. Ր. Գ. Մ. Ա. Ն. Ո. Ի. Թ. Ե. Ա. Ն.

ՊԱՐՍԿԵՐԵՆ ԼԵՋՈՒԻ

Արկեան էֆէնտի սոյն նոր երկը իւր գործերէն Հէմեանցի Միւնիստապար Ֆարսիէ անուն գրքին բանալին է: Գինն 3 զրուէ:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ձաքար աղան ականջի սոսկալի ցաւ ունի, ամբողջ գիշեր կը չարչարուի սպասելով արշալոյսին որ բժշկի մը դիմէ: — Ականջի ցաւն որպէս յայտնի է, շատ անգամ յառաջ կուգայ անսարկեշտ խօսքեր, ստուծիւններ և գրպարտութիւններ լսելէ —: Արեգական դուստրը չգիմանալով Ձաքար աղայի ականջի ցաւուն — կը պատահի երբեմն որ բուն ցաւակիրն այնքան չզգար իւր ցաւն որքան փափկասիրտ ոմն — որոշեալ ժամանակէն առաջ կը հասնի և Ձաքար աղան լապտերը վառելով կերթայ զարնելու դեղարանի դրան մ'որու վրայ գրուած էր: Գիշերներն ալ բաց է: Չը բացուի դուռը: Ձաքար վերստին կը բախէ այն սաստկութեամբ որով կը ցաւէր ականջը: Ոչ ոք ձայն կուտայ: Կը տանջուի խեղճը՝ անկարող ոտքի վրայ կայնելու կամ նստելու, խօսելու կամ լսելու, կարագէ բախումներն աստիճանաբար սաստկացնելով զանոնք: Վերջապէս բարակ ձայն մը կը լսուի վերէն:

— Ո՞վ է ան:

Հարցումն ընողն երեսնամեայ տիկին մը կը թուէր դէմքէն զոր պատուհանէն ցոյ կուտար:

— Ես եմ, կը պատասխանէ Ձաքար աղան, ճուշտով:

— Դուք ո՞վ ես:

— Ես եմ Ձաքար աղա, կ'ըսէ, ցաւէն գլուխն երերցնելով:

— Ձաքար աղան ո՞վ է:

— Խօսելու ժամանակ չունիմ, տիկին, ականջի ցաւ ունիմ սարսափելի:

— Ականջի ցաւ ունիք առտուանց ասանկ կանուխ ո՞վ կըսուի ձեզ դուք:

— Էօֆ Ձաքար աղա տիկին, Ձաքար աղա ես վրոս Ձաքար, Ձաքար Ձաքար կըսեն ինձի Նոյեմբին փեսան Ձաքար Ձաքարառատաբար:

— Նոյեմբին ո՞վ է ինչ է նէ սպասէ՛ք ինչ մը, հիմա կը բացուի:

— Էֆէնտիին ըսէք որ շուտ մը վար իջնայ կ'աղաչեմ:

— Հիմայ պիտի գայ, քիչ մը գործ ունի ձառքը սպասեցէ՛ք:

Տիկինը կը քաշուի պատուհանը գոցելով. բայց Ձաքար աղային ցաւը չքաշուիր:

— Շուտ ըրէ՛ք, բացէ՛ք դուռը, կը պօռայ:

Քառորդէ մը դուռը կը բացուի: Դեղարանի սպասաւորն կ'սկսի աւելլել: Դեղագործը դեռ չէր եւար: Ձաքար աղան ցաւէն հազար պատկերի կը փոխէ դէմքը, մերթ ընթրիներ վեր առնելով, մերթ մէկ աչքը գոցելով, մերթ քիթը սղելով, մերթ ականջները սըղմելով, մերթ բերանը բանալով: Կը պտըտի դեղարանին մէջ, նայուածքն ուղղելով միշտ դեղարանի միջին դրան՝ ուսկից պիտի գար դեղագործն, որուն պիտի աղաչէր դեղ մը կաթեցնել ականջին:

Արեւը կը ծագի: Քանի մը հիւանդներ ևս կուգան սպասելու բժշկի: Միջին դռնէն կը մանէ դեղագործը:

— Էֆէնտի, շուտ մը դեղ մը տայի՛ք ականջիս:

— Սպասեցէ՛ք, բժիշկը հիմայ կուգայ:

Ձաքար աղան աթոռի մը վրայ կը նստի, գլուխն ձեռաց մէջ, աշխարհ աչքին չէր եւար: Խօսելու կարողութիւն չունի: Բայց կը թողուն մարդուս չխօսիլ բուն խօսել կուտան:

— Կարծեմ ականջներդ կը ցաւի, կ'ըսէ հիւանդներէն մին:

Իբրեւ այն, գլուխը կը ծռէ Զաքար աղան:

— Շատո՞նց ի վեր կը ցաւի:

Իբրեւ ո՛չ, գլուխը վեր կը վերցնէ Զաքար աղան:

— Շա՞տ կը ցաւի:

Իբր շա՛տ, գլուխը կը շարժէ քանի մ'անգամ Զաքար աղան:

— Ինչէ՞ն առաջ եկաւ:

Պատասխանը գլխու շարժմամբ տալն կարելի չէր. ըսելու չէին քաղաքավարութեան հակառակ էր. ինչուդ պէ՛տք մը պիտի դատաւարուէր քաղաքավարութենէ. ուստի Զաքար աղան, թէ և ընկճուած ցաւին ներքեւ, ձեռքն ականջին վրայ կ'սկսի խօսիլ:

— Պէ՛տք արեւ, երէկ իրիկուն քիչ մը քրտընած էի... Վոսթորի թիւ 2 շոգենաւը մտայ...

— Ներքեցէք, թիւ 2 շոգենաւը չիսար կը հանդիպի՞ մի, ընդմիջեց հիւանդներէն մին:

— Այո՛, կը հանդիպի:

— Շատ ծանր կը քալէ ան շոգենաւն, կ'ըսէ հիւանդներէն ոմն:

— Ես ան շոգենաւը բնաւ չեմ մտներ, կը յարէ երրորդ մը:

— Ես ալ մտած չունիմ, կ'աւելցնէ չորրորդ մը:

— Էյ, թիւ 2 շոգենաւն մտաք... յետո՞յ... կը հարցունէ ի՞նչէն առաջ եկաւ հեղինակը:

— Թիւ 2 շոգենաւը մտայ, Ղազարոս աղան ըսաւ որ...

— Խօսքդ մի մոռնար, Ղազարոս աղան ըսածդ սա մեր բարեկամ կոչկակա՞րն է, կը հարցնէ հիւանդներէն մին:

— Այո՛,

— Ինչպէ՞ս եղան գործերը:

— Ղազարոս աղային գործն աւրուած էր որ... կը հարցնէ երկրորդը:

— Մե՞ր Ղազարոս աղան, կը պօռայ երրորդը զարմացմամբ:

— Աւրուած էր ես, կը պատասխանէ չորրորդը, անառակ փեսայի մ'ինկաւ մարդը... Դերենիկին... տունն ինչ կար չըկար ծախեց:

— Դերենիկը... սա՞... Դերենիկը... վայ անպիտան... Բարսեղին տղան... հայրը բարի մարդ էր...

— Անանկ է նէ մօրը ելեր է, կ'ըսէ մին:

— Մայրն ալ բարի կնիկ մ'էր, էֆէնտիմ, կը միմայ ուրիշ մը:

— Խեղճ Ղազարոս աղա... կ'ըսէ միւսը, ի՞նչ աղէկ կոչիկ կը կարէ, աժան և գիմաց կուն...:

— Կօշիկը չկրնար ստքի յարմարցնել, կը պատասխանէ ուրիշ մը. քանի մը խալիպներ ունի, միշտ անոնց վրայ կը ձեւէ և կ'ուզէ որ բոլոր միւշտերիններուն ստքերն իր խալիպներուն մեծութիւնն ու ձեւն ունենան:

Հիւանդաց այս խօսակցութեան միջոցին Զաքար աղան երկու ցաւ միանգամայն կ'ըզգար. առաջինն ականջի ցաւ, երկրորդն ընդմիջման ցաւ: Թող չեն տար մարդուն որ խօսի, ինչպէս որ քիչ մ'առաջ թող չտունին որ չխօսէր: Բայց քաղաքավարութիւնը հրամայեց որ համբերէր և համբերեց մինչև որ առաջին հարցման հեղինակն խօսք առնելով ըսաւ.

— Բայց թողունք խալիպները և մօրիկ ընենք Զաքար աղան: Էյ, Զաքար աղա, ի՞նչ ըսաւ Ղազարոս աղան:

— Ղազարոս աղան ըսաւ որ, շարունակեց Զաքար աղան, շոգենաւին գլուխը նստինք, քիչ մը հով առնենք...

— Խօսքդ մեղրով կը կտրեմ, քրտնած քրտնած շոգենաւին գլուխը կը նստուի՞ մի՛ աղբար, ըսաւ հիւանդներէն մին որուն համակարծիք գտնուեցան նաև միւսները:

— Չնստուիր ա՛:

— Մեծ անխոհեմութիւն է:

— Առողջապահական օրինաց տգէտ ըլլալ ըսել է:

— Դուք հրաւիրած էք ձեր ցաւը:

— Երկաթեայ ականջ մ'անգամ քրտնած քրտնած հոգին առջև դրուելու չէ:

— Պարզապէս խենդութիւն է:

— Շիտակն յիմարութիւն է:

Զաքար աղային համբերութիւնն ալ հատնելու վրայ է, քաղաքավարութիւնը կը լեցընէ անոր համբերութեան անօթը: Կ'սպասէ և յետոյ կը շարունակէ խօսքն ունկնդրաց հրաւերին վրայ:

— Դրտնած եմ, կը մսիմ, ըսի և վարի սենեակն իջանք նստեցանք...

Դարձեալ ընդմիջում:

— Ապրիս... տեսա՞ր մի խեղացիութիւնը:

— Ներքեցէք ուրեմն:

— Խօսքերնիս ետ կ'առնենք:

— Սանկ ըսէ... մենք կարծեցինք որ շոգենաւին գլուխը նստեր ես:

— Աղէկ որ Ղազարոս աղային խօսքը մօտիկ չես ըրած, անմիտ մարդուն մէկն է Ղազարոս աղան:

— Լուսահոգի եղբայրն ալ անանկ էր:

— Ատոր կինն ի՞նչ եղաւ:

— Կարգուեցաւ Համբարձումին տղուն հետ:

— Սա Մանուկին աներձագի՞ն հետ որ տուն մ'ունէր...

— Ան տունը չերեցա՞ւ մի ես:

— Շատոնց երեցաւ, գետինը մօսիօ Անթուանն առաւ:

— Անթուանն ի՞նչ աղուոր աղջիկ ունի:

— Շատ ալ աղուոր կը հագուի թշուառականը:

— Անցեալ շաբթու ամառոն մը հագեր էր որ... ֆիտանի պէս...

— Ամառոնները քանի՞ կուտան կոր:

— Խուճալը գիտէ, կէս ոսկին բռնէ ու գնա՛:

— Ղալաթիա Բերայէն աժան է:

— Այո, ես զգեստներս միշտ Ղալաթիայէն կը գնեմ... սա բանթալօնս հինգ մէճիտիէի առած եմ:

— Ես ալ բաճկոնս երկու միճիտիէի առած եմ:

— Բարաւորիս ութը մէճիտիէ տուի, բայց շատ աղէկ ապրանք է: Թող որ ապրանքէ ճանջող բարեկամի մը հետ գնեցի:

— Թող տուէք, սա մարդը լինցնէ խօսքը... խօսեցէ՛ք Զաքար աղա:

Զաքար աղան որոշած էր արդէն չարունակել խօսքը զոր կ'ընդմիջէին. ուստի պատասխանեց.

— Լինցաւ իմ խօսքս... այսչափ էր...

— Չէ, չէ... այսչափ չէր...

— Դրտնած եմ կը մսիմ ըսիք ու վարի սենեակն իջանք նստեցանք ըսիք... ի՞նչ ըրիք նայինք վարի սենեակը:

— Ի՞նչ պատահեցաւ վարի սենեակը:

— Ո՛վ կար վարի սենեակը:

— Լինցուցի, աղբարներս, լինցուցի:

— Ի՞նչ եղաւ վարի սենեակին մէջ որ ականջիդ ցաւ մտաւ:

— Պատուհանը բաց էր...

— Դռնէ՞ն հով կուգար կոր...

— Մէկն ականջի՞դ զարկաւ:

— Ինչո՞ւ չէք խօսիր, Զաքար աղա:

— Ցաւը պահողը դարման չգտներ կ'ըսեն. մի՛ պահէր, ըսէ, թերևս մենք ալ կըրնանք քեզի դեղ մը յանձնարարել:

— Բանի՞ մը բարկացաք որ չէք ուզեր շարունակել:

— Ամենեւին,

— Սիրով մօտիկ կ'ընէինք կոր... Ինչո՞ւ կտրեցիր մէկէն ի մէկ, շարունակէ, շարունակէ, ցաւդ ալ կը մոռնաս:

Զաքար աղան վերստին առաւ խօսքին թելը:

— Վարի սենեակն իջանք, նստեցանք... մեր քովի պզտի պատուհանը բաց էր, նոյնպէս բաց էր դիմացի պատուհանի...:

Դարձեալ ընդմիջում:

— Քուրան տէր... քուրան տէր...

— Աղբար, մէկ հատը գոցէիր...

— Քուրան տէրին մէջ կը նստուի՞ մի ես:

— Տղայութիւն է:

— Անմիջապէս գոցել տուի, շոգենաւէն ելայ, տուն գնացի, դիշերն սկսաւ ականջիս ցաւն, ահա այսչափ, ըսաւ և անուշ տեղը կապեց Զաքար աղան, ծածկել ջանալով բարկութիւնը:

— Պաղեցուցած էք ձեր ականջը:

— Այո՛, պաղեցուցած է:

— Բան մը չէ, կ'անցնի:

Դեղագործն որ գրան առջեւ կեցած էր, աւետեց թէ բժիշկը կուգար: Զաքար աղան պատրաստուեցաւ և ամենէն առաջ ներկայացաւ բժիշկին երբ դեղարանը մտաւ սա: Բժիշկը բարեբախտաբար քիչ ընդմիջեց իւր հիւանդին խօսքը, դեղագիր մը գրեց և վարձքն առաւ:

Զաքար աղան պատրաստել տուաւ դեղն և բարկութեամբ զոր կը ջանար միշտ ծածկել ներկայներուն, դուրս ելաւ դեղարանէն ինքնիւրեմ խօսելով.

«Աս ի՞նչ գէշ բան է թող չտալ մէկուն որ խօսքը լինցնէ, ամեն կողմէն դիտողութիւն մը, հարցում մը... մարդս ըսածն ալ կը մոռնայ, ըսելիքն ալ: Զղջացայ, բարով խեղճ չըսէի որ ականջի ցաւ ունիմ. մեր գիտցածը մէկուն խօսքը մօտիկ կ'ընեն, վերջն ալ իրենք կը խօսին: Խօսողն որպէս թէ ես էի... ինձմէ տալի խօսեցան ունկնդիրներս: Մարդ Աստուծոյ, սպասէ, լինցեմ խօսքս, վերջն ալ դուն խօսէ: Կարծես ականջիս ցաւն սաստկացաւ բարկութենէս... տէր ողորմեա... տէր ողորմեա՛... բերան բանալու չէի, բայց ան ալ թող չեն տար:»

Զաքար աղան բարկանալու իրաւունք պիտի չունենար եթէ զգար թէ ինքն ալ ունէր ուրիշ խօսքն ընդհատելու տկարութիւնը, որ սովորութիւն դարձած է ի մեզ: Ես ալ անհամբեր եմ, չեմ կրնար ներել մէկուն որ խօսքը շարունակէ, յաճախ կ'ընդհատեմ անոր խօսքը խնդրէն դուրս այլ և այլ հարցումներով, մինչեւ որ խեղճը կը մոռնայ ըսելիքն և ինձ կը հարցնէ:

— Ի՞նչ պիտի ըսէի... ո՞ւր պիտի բերէի կապէի խօսքը... ճանրմ՝ ի՞նչ բանի վրայ էր խօսքերնիս... բան մը պիտի ըսէի: Թօհաֆ տեղ մը պիտի բերէի, կապէի...

Յետոյ կ'սկսիմ իրեն օգնել որպէս զի քօհաճ տեղը գտնէ: Չը կրնար գտնել և կը մեկնի խոստանալով թէ, պիտի գայ զիս տեսնելու երբ գտնէ խօսքին թելը:

Ըսել է թէ ընդմիջող մ'եմ առաջին կարգի, բայց անանկ ընդմիջողներ կան որոնց

քով ընաւ նշանակութիւն չունիմ: Ասոնց քով մարդս ոչ միայն խօսքին թելը կը կորսնցնէ, այլ ինքզինքն ալ:

Աստուած սլահպանէ զձեզ և ձեր զաւակները այս տեսակ ընդմիջողներէ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԿԱՊԱԴՈՎԿԻՈՅ ԳԱՒԱՌԻՆ

ՀԻՆ ԼԵՋՈՒՆ ԵՒ ՆՈՐԱ ԱՐԴԻ ՅՈՒՆԱՐԷՆ

ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՌՈՂ (1)

Բ.

Երկրորդ գլուխն՝ որ կը կրէ «Հին կապագովներէն» վերնագիրը, հեղինակը սապէս կ'սկսի. «Հին կապագովներէն ըսելով կը հասկընամք այն լեզուն որ կը խօսուէր Կապագովիոյ մէջ յունարէնը երկրին ընդհանուր լեզուն լինելէ յառաջ: Յունարէնի այս երկրին մէջ մուտքն և տակաւ տարածումն տեղի ունեցաւ Մեծին Աղեքսանդրի անմիջական յաջորդաց ժամանակ, այսինքն Դ գարունն Ռ. Բ., այլ սակայն (Յ. Բ.) Դ գարունն միայն տեղւոյն ընդհանուր լեզուն դարձաւ, ինչպէս յետոյ պիտի տեսնեմք: Ըստ վիպութեան Ըստրապոնի՝ կապագովներէն լեզուն կը խօսուէր Փոքուն Ասիոյ այն մասին մէջ որ հիւսիսէն Սեաւ ծով, հարաւէն Կիլիկիանէն Տաւրոս, արեւելքէն Մեծին Հայոց Կողքիս Եփրատ գետ, արեւմուտքէն Լիգասօհիա Փոփուգիա (Փոփուգեան Գաղատիոյ, Գաղատացոց Փոքր Ասիա գաղթելէն յետոյ) և Բաֆլաիօնիա և մինչև Ալիա գետին բերանը կը տարածուէր: Հիւսիսէն հարաւ 45 լայնութիւն և արեւելքէն արեւմուտք 65 աստիճան երկայնութիւն ունէր այդ հատուածը, այսինքն գրեթէ 3000 քառակուսի մէթր տարածութիւն: Բովանդակ թերակղզւոյն երրորդ մասը կազմող այս հատուածին բնակիչները Ստրապոն կը կոչէ համաբարբառ կապագովիացիք (ὁμογλωσσοὶ Καππαδόχει): Հոս ուշագրաւ խնդիրն սա է թէ ի՞նչ էր և ո՞ր լեզուական ընտանեաց կը վերաբերէր Փոքուն Ասիոյ մէջ այսքան տարածուած այս լեզուն: Այս խնդիրը Կապագովիոյ հնախօսութեան նկատմամբ միայն մասնակի կարեւորութիւն մը չունի, այլ աւագ նշանակութիւն ամբողջ Փոքր Ասիոյ համար և նաև լեզուաբանական գիտութեան համար որուն հետ մեծ առնչութիւն ունի պատմական կարևոր և ազգաբանական խնդրոց լուսարանում: Ստուգիւ յօդէ անտի երբ լեզուաբանութիւնը, այսինքն բաղադրական բանասիրութիւնը ապացուցուց թէ Եւրոպիոյ նախնական պատմական ծովափնային և մասնաւորապէս եւրոպական քաղաքակրթութեան հիմնադիրք, հելենական և իտալական ազնիւ ասիական ծագումն ունին և կը կազմեն հարաւարեւմտեան մեծ ընտանիք մը՝ ահագին ցեղի մը համասերունդ ժողովրդոց, ինչոպէս և Հիմալայեան լեռներէն մինչեւ Անդլանտեան տարածուող՝ որոց առի՛ կամ հնչեւոպակաւ անունը տրուեցաւ, յոյժ կարեւորութիւն ստացաւ Փոքուն Ասիոյ նախնի ժողովրդոց ծագման, պատմութեան, ի մի բան քաղաքակրթութեան խնդիրը: Որովհետեւ Փոքր Ասիա ընդմէջ Ասիոյ և Եւրոպիոյ մեծ կամուրջ մը, ընդարձակ կայարան մը դարձաւ ուր հաւաքուեցան և ուսկից հարաւային

Եւրոպա ցրուեցան ժողովուրդք, բարբառք, արուեստք և գաղափարք Ասիոյ: Այս միջավայրէն ասիական քաղաքակրթութիւնը փոխադրուելով Յունաստանի արգաւանդ երկիրն, ստացաւ այն յատուկ զարմանալի բարգաւաճումն որ եւրոպեան քաղաքակրթութեան սկիզբն ու հիմն եղաւ: Ինչպէս Փոքր Ասիա Եւրոպիոյ և Ասիոյ մերձաւորագոյն կը գտնուի աշխարհագրապէս, նոյնպէս հնախօսութեան մեզ տուած տեղեկութիւնք ի մասին ասիական և եւրոպական աշխարհաց նկարագրին և ծագման, ընդհանրական և մասնաւոր յատկութեանց, ասիական և եւրոպեան պատմութեան օղակը կը կազմեն: Արդարև Փոքուն Ասիոյ խաւարապատ հնախօսութիւնը լուսարանելու համար ամենակարեւոր է ըստ կարի ճշգրէ ի հնումն սոյն երկիրը բնակող ժողովրդոց ծագումը: այս կրնայ լինիլ որոշելով լեզուաբանական ընտանիքն որուն կը վերաբերին սոյն ժողովրդոց լեզուն:

Առաջին հայեացքով սոյն խնդիրը բնաւ դժուար չերեւիր: Ըստ որում Փոքր-Ասիա, ինչպէս ըսինք, մեծ կայարան մ'եղաւ Ասիայէն ի Յունաստան և յիտալիա գաղթող արիական ազանց, տրամաբանօրէն ասկից կը հետեւի թէ ինչպէս այս երկիրը աշխարհագրապէս միջին դիրք մը բռնած է Յունաստանի և Ասիոյ մէջ, այնպէս ալ իւր բնական քաղաքակրթութիւնը ընդհանրապէս և լեզուք մասնաւորաբար միութեան նշանը կը յօրինեն ընդ մէջ ասիական Արեաց և Եւրոպիոյ իտալապեղաազեանց: Նմանապէս Փոքր-Ասիոյ հին լեզուներն խնամութիւն ունին հելեններէն, լատիններէն և Ասիոյ արիական լեզուաց հետ ու միութեան կապ մը կը կազմեն Ասիական Արեաց և իտալապեղաազեան լեզուաց միջև: Սակայն երբ նկատողութեան առնեմք թէ արիական ժողովուրդք ոչ առաջին և ոչ միակ բնակիչներն եղան Փոքուն Ասիոյ, թէ այս երկիրը իւր աշխարհագրական դիրքը Ասիայէն յեւրոպա գաղթող ժողովրդոց միայն ևեթ կայարանը չեղաւ, այլ և հիւսիսէն հարաւ հոս հաւաքուող Դուրանեան, Սեմական, Քուչեան ազանց, յայնժամ սոյն երկրին ցեղագրական և լեզուաբանական խնդրոց լուսարանութիւնը խիստ կը դժուարանայ: Փոքուն Ասիոյ նախնի յիշատակարանաց սակաւութիւնն ևս առաւել կը դժուարացնէ վերոյիշեալ հարցերու լուսարանութիւնը: Սոյն լեզուաց շատերէն մի քանի բառեր ևեթ պահուած են դասական հեղինակաց քով, ոմանց ալ միայն յատուկ անունները մնացած են: Երկու լեզուաց, փոփուգերէնի և Լիւկիացոց բարբառոյն միայն արձանագրութիւնք կան: Այս լեզուաց մանրախոյզ ուսումնասիրութեան համար անհրաժեշտ յիշատակարանաց չգոյութիւնը տեղի տուին զանազան կարծեաց ի մասին ծագման սոյն լեզուաց, բաց ի, աւելորդ է ըսել, փոփուգերէնի և Լիւկերէնի որոցմէ մնացած յիշատակարանք սոցա ծագման խնդիրը բաւական որոշեցին: Մասնաւորաբար կապագովներէն լեզուի նկատմամբ, որ կը խօսուէր, ինչպէս ըսինք, Փոքուն Ասիոյ ընդարձակ հատուածին մէջ և մին էր կարեւորագունից նոյն երկրին մէջ խօսուած լեզուներէն, այլ ընդ այլոց կարծիքներ յայտնուեցան՝ Կապագովիացոց ծագման առաւել կամ նուազ միակողմանի ցեղագրական տեսութեանց վերայ յենեալ: Հոս կը յիշատակեմք սոյն խնդիրներով զրադող գլխաւոր գիտնոց կապագովներէնի և փոքր ասիական միւս լեզուաց

մասին յայտնած տեսութիւններն ու կարծիքներն:

Պ. Քառօլիտի հոս մանրամասնօրէն կը բացատրէ Paul Ernest Gablonskyի, Adelungի և Heerenի կարծիքներն ի մասին կապագովներէն լեզուն կը մերժէ ինքն: Ըստ որում մեծ կարեւորութիւն մը չունին ստուգիւ այս գիտնոց կարծիքներն այս մասին, բառ առ բառ թարգմանել զայն աւելորդ կը համարեմք: միայն սաչափ ըսեմք թէ Jablonsky և Adelung սեմական լեզու մը կը նկատեն կապագովներէնը, իսկ Heeren սիրիական բարբառ մը: Սոցա իւրաքանչիւրին կարծիքներն մի առ մի մեկնելէ ու քննելէ վերջ, Աթէնքի համալսարանին հայագէտ ուսուցիչն կը շարունակէ ըսելով. «Կապագովներէն լեզուն արիական նկատեցին հռչակաւոր ասիագէտք Lassen և Lagarde: Lassen իւր Փոքր-Ասիոյ նախնի լեզուաց մասին»⁽¹⁾ անուն գործոյն մէջ արիական լեզուաց յատուկ ճիւղ մ'ալ ընդունեցաւ Թրակո-արմենական անուամբ որուն կը վերաբերին, ըստ իրեն, բաց ի հայերէնէն, Փոքր Ասիոյ միւս արիական բարբառներ որոց սահման որոշեց Թեմիսոս յարեմտից, իսկ հարաւէն Տաւրոսն: Կապագովներէն լեզուն ըստ Lassenի արիական գաւառաբարբառ մ'էր, անմիջական ազգական սանսկրիտներէնի և մասնաւորաբար Իրանեան ըսուած լեզուաց, այսինքն հին Բակտրիարէնի և հին Պարսկերէնի: Կապագովներէնի նկատմամբ սոյնպիսի կարծիք մ'ալ յայտնեց Paul Lagarde⁽²⁾ կոչելով սոյն լեզուն, ինչպէս Փոքր Ասիոյ մի քանի ուրիշ բարբառներն, Իրանեան, Իրանեան լեռնադաշտէն դուրս, և փորձեց նոյն իսկ որոշել ուրիշ Իրանեան լեզուաց և մասնաւորաբար հնագոյն Իրանեան լեզուին, Բակտրիարէնի հետ ունեցած լեզուական տարբերութիւնը: Ի վկայութիւն իրենց սոյն կարծեաց, Lassen և Lagarde մէջ կը բերեն Կապագովիոյ նախնի թագաւորաց մեզի ծանօթ անուններն որոնք ամենքն ալ բաց ի մէկէն (արիսեւաս)՝ զուտ Իրանեան են (Փառնակէս, Արիվէոս, Միհրդատ, Արիարաթ, Արիարամ, Հողորեոնէս, Արիարաթ), Կապագովիոյ մէջ պաշտուած աստուածոց ոմանց անուանքն (Օմանոս, Ամարտադոս, Աովամէոս, Զեւո), մանաւանդ Կապագովեան ամսոց անուանք զորս Lagarde մեկնած է շնորհիւ Բակտրիարէնի և որոց Իրանեան ծագման կը վկայէ նոր պարսկական ամսոց անուանց հետ ունեցած յայտնի խնամութիւնը:

«..... Lagardeէն շատ առաջ գաղիական կաճառին անդամ Freret Փոփուգերէնի հայերէն լեզուի հետ ունեցած խնամութեան հին աւանդութեան վերայ յենլով նկատելով որ Կապագովիացիք Փոփուգացոց ցեղակից էին, վճռեց թէ Փոփուգերէնը, Կապագովներէնը և Հայերէնը մի և նոյն արիական լեզուին գաւառաբարբառներն են»⁽³⁾: Տօքթ. Mortdmann, յԱրևելս հանրածանօթ ասիագէտն որ քանի մը տարի առաջ մեռաւ, Կապագովիոյ սորաբնակներու վրայ⁽⁴⁾ գրած աշխատութեան մէջ յենլով այն ենթադրութեան վրայ թէ Կապագովներէնը փոփուգերէնի գաւառաբարբառ մ'էր և թէ փոփուգե-

(1) Անցեալ տեղամ միայն վերնագրին մէջ անուշագրութեամբ մտցուած էր յունարէն բառը: Ծ. Խմբ.

(1) Laseen. Über die alten sprachen Kleinasiens. Zeitschrift der Deutschmorgenlaendi gesellschaft. հատոր X.
(2) P. Lagarde Gesammelte Abhandlungen. Leipzig, 1866.
(3) De l'année vague cappadocienne. Memoire de l'Academie de belles lettres. հատոր XIX:
(4) Die troglodyton von Kappadokion.

ընդ մերձաւորագոյն ազգական հայերէնի, ձեռնարկեց Հայերէնով մեկնել կապաղովկե-
րէն բազմաթիւ տեղագրական անուններ որք
ո՛չ հեղեղեցին, ո՛չ գուրանեան լինելով, ի-
րենց կապաղովկեան ծագումը կը յայտնեն:

Կապաղովկերէն լեզուի ծագման նկատ-
մամբ այլ և այլ գիտնոց յայտնած վերոյիշ-
եալ տեսութիւնը և կարծիք սա սովորական
թերութիւնը ունին որ մասնակի և երբեմն
խիստ սակաւթիւ ապացոյցներէ ընդհանուր
և բացարձակ եզրակացութիւններ կը հանեն:

ՆԱՐԶԻՄ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Ի՞նչ է ելեկտրականութիւնը», պիտի հար-
ցնէք ինձ թերեւ. ա՛հ, սիրելի ընթերցողք,
ձեր այդ հարցումն իրօք պիտի վրդովէ շատ
գիտուններ. եթէ ես ձեզ հարցանէի թէ ի՞նչ
է ջերմութիւնը, անշուշտ պիտի ըսէիք թէ
ջերմութիւնն այն զօրութիւնն է որ զմեզ կը
տաքցնէ՝ երբ կրակին կը մերձենամք, և երբ
հարցանէի թէ ի՞նչ է լոյսը, պիտի ըսէիք թէ
լոյսն այն զօրութիւնն է որ մեզ յստակ տես-
նելու թոյլ կուտայ, և երբ վերջին աստիճան
սասախէ՝ կը չլացնէ մեր աչերն: Արդ, ելեք-
տըրականութիւնն ալ այն զօրութիւնն է որ
թոյլ կուտայ մեզ հեռագրի միջոցաւ լուրեր
գրկել, հեռաձայնի միջոցաւ հեռացեալ բարե-
կամաց հետ խօսիլ, և ընդունիլ այն պայծառ
լոյսը որուն կը պատահիմք հանրային տօնից
և թատրոններու մէջ. ելեկտրականութիւնն
այնպիսի բան մ'է զոր մարդ ո՛չ կարող է չո-
ղափել, ո՛չ բռնել, և սակայն զօրեղագէտ ըզ-
գալ կուտայ իւր ներկայութիւնն, ճիշդ այն-
պէս ինչպէս լոյսն և ջերմութիւնն զգալի կ'ը-
նեն իւրեանց ներկայութիւնն: Միայն թէ ե-
լեկտրականութեան ու լուսոյ և ջերմութեան
մէջ սա տարբերութիւնը կայ որ յաւիտենից
նշանակուած է թէ ձմեռը ցուրտ կը լինի,
ամառը տաք, ցերեկը պայծառ և գիշերը խա-
ւար. մինչ ելեկտրականութեան գոյութեան
յայտնուիլը շատ մօտ ատենի գործ է: Այս
բան յառաջ կուգայ այն պարագայէն որ ե-
լեկտրականութիւնը բնութեան մէջ փոթոր-
կաց ատեն միայն ինքզինք կը յայտնէ, երե-
ւոյթ որուն բոլորովին տարբեր պատճառ կը
տրուէր առաջ:

Ելեկտրականութեան գոյութիւնը ստու-
գողներուն առաջինն եղաւ գիտուն մը որ
կատունները շատ կը սիրէր: Օր մը պատահե-
ցաւ որ սա իւր կատուն մազն ի վեր շոյէ
(գիտունը այսպիսի զբօսանքներէ կ'ախորժին).
և ահա՛ որչափ մեծ եղաւ իւր զարմացումը
երբ տեսաւ թէ իւր կատուն զինքը չընապա-
տող ամէն թեթեւ նիւթերն իրեն կը քաշէր,
և իւր մազերէն բազմաթիւ մանր կայծեր կը
ցայտէին թեթեւ ճարձատիւններով:

Թէև մեծ վիճ կայ սոյն կատուին հրացայտ
ողնայարին և արդի հեռագրին և ելեկտրա-
կան լոյսին միջև, սակայն կատուն եղաւ գիւ-
տին չունկէտը:

Այս գիտուն, ի մեծ դժգոհութիւն իւր
սիրուն կատունին, իւր փորձերն անոր վրայ
կրկնելէն յետոյ, եզրակացուց թէ ելեկտրա-
կանացնելու համար պէտք էր նիւթերը չփշ-
փել, և յայնմ հետէ սկսաւ չփշփել իւր ձեռաց
տակ ինկնող ամէն ինչ. իւր ժամանակի համայն
գիտունը ևս սկսան իրեն չփել իրարու հետ
մրցելով: Գիտնոց այս չփման գործողութեան
չարունակուելէն հասկցուեցաւ պարագայ մը

զոր պիտի բացատրեմ ջերմութեան հետ բաղ-
դատութեան մը միջոցաւ: Եթէ ունեւիլի մը
մէկ ծայրը կրակին մէջ մոցնէք, քիչ վերջ
միւս ծայրն ևս տաքնալով ձեզ պիտի այրէ.
բայց եթէ, փոխանակ ունեւիլի, փայտեայ գա-
ւազանի մը մէկ ծայրը կրակին մէջ խոթէք,
սոյն ծայրը այրելով մոխիր պիտի դառնայ,
մինչդեռ միւս ծայրէն զոր ձեր ձեռքին մէջ
բռնած էք, չը պիտի զգաք տաքութիւն: Ա-
սոր պատճառն այն է որ ունեւիլք մետաղեայ
են, մինչ գաւազանը փայտեայ, և մետաղը
ջերմութեան լաւ հաղորդիչներ (bons conduc-
teurs) են. այս ըսել է որ եթէ մետաղաց ծայ-
րերէն միոյն վրայ ելեկտրականութիւն հո-
սեցնէք, մինչև միւս ծայրը պիտի ծաւալի,
ինչպէս ջերմութիւնը ունեւիլին մէկ ծայրէն
միւսը ծաւալեցաւ. բայց ելեկտրական ծա-
ւալումը վարկենական արագութեամբ է:

Ապակին, մեղրամոմը, չոճոյ խէժը մե-
տաղաց հակառակն են, փայտին պէս ելեկ-
տրականութեան լաւ հաղորդիչներ (mauvais
conducteurs) են. այս ալ ըսել է թէ իրենց
մակերեւութին ու է մէկ կէտին վրայ եթէ
ելեկտրականութիւն արտադրէք, գտնուած
տեղը պիտի մնայ առանց ուրիշ տեղ տարա-
ծուելու:

Նաև այն ևս յայտնուեցաւ թէ բոլոր ա-
ռարկայք երկու տեսակ ելեկտրականութիւն
ունին յինքեանս, որք նոյն առարկայից բնա-
կան վիճակին մէջ զիրար կը չեզոքացնեն, և
թէ նոյն առարկայները չփելով՝ անոնց այն
ելեկտրականութեանց մին ջնջած կը լինիմք:

Եթէ, օրինակի համար, կնքամոմը չփշ-
փէք, զայն իւր երկու ելեկտրականութեանց
մէկէն կը զրկէք. կնքամոմի սոյն բեկորը կը
նմանի յայնժամ վշտաբեկ հոգւոյ մը, իրմէ
կորցուած ստացուածքն վերստին ժառանգե-
լու ցանկացող ագահի մը, և իրեն կը քարշէ
ամէն թեթեւ մարմիններն, որպիսիք են փետ-
րոց մազեր, թղթոյ պատառիկներ, որպէս զի
իրմէ պակսեցուցուած ելեկտրականութիւնը
անոնցմէ գողնայ: Այդ կնքամոմի բեկորը ծա-
նըր առարկայներ ևս իրեն պիտի քարշէր,
բայց այս բանն ընել կարենալու չափ մեծ չը
լինելուն համար է որ չէ կարող քաշել: Բայց
երբ մեծ առարկայ մը մօտեցնէք իրեն, իս-
կայն այն առարկայէն յինքն կը գրաւէ զայն
ելեկտրականութիւն որ չփմամբ իւր վրայ մը-
նացածին հակառակն է, այսինքն այն ելեկ-
տրականութիւնն որ իրեն կարեւոր է իւր եր-
կու ելեկտրականութիւնն միանգամայն վե-
րստին գտնելու և իւր բնական վիճակին մէջ
մոնելու համար: Այս համագրաւումն յերե-
ւան կուգայ՝ այն կնքամոմի բեկորին և իրեն
գաղցած առարկային մէջտեղէն ցայտող
կայծով մը՝ որ կնքամոմին նոյն առարկայէն
իրեն քարշած երկրորդ ելեկտրականութեան
իւր քով մնացածին հետ միացումը կը յայտնէ:

Ուրեմն, ինչ անցք որ այն կնքամոմի բե-
կորին և անոր գաղցած փոքր առարկային
մէջ կ'անցնի, բնութեան մէջ ալ, բայց մեծ
չափով, նոյնը տեղի կ'ունենայ, մրրիկի ժա-
մանակ: Ամպ մը՝ երկու ելեկտրականութեանց
մին կորուսած լինելով, ուրիշ ամպի մը կը
մօտենայ, իւր քով պակսած ելեկտրականու-
թիւնն անկէ կ'առնու. և ահա՛ ճայթիւն մը,
կայծ մը կը ցայտէ մէկէն առ միւսն, բայց
այս անգամ մեծազանգուած կայծ մը, փայ-
լակն է այն, կամ տեւիլ լաւ, կայծակը, որ
մեզ լսելի կը լինի որոտման ձայնով մը և ո-
րուն կ'ընկերանայ անեղ թնդիւն մը՝ համայն
չրժտից ամբողջ փոյ պնդադառնալով:

Երբեմն կայծակը, փոխանակ ամպէ մը ու-
րիկի մը երթալու, ամպէն երկիր կուգայ. այս
այն ատեն կը լինի երբ ամպն ելեկտրակա-
նութեանց միով բեռնաւորուած է և իրեն
ունեցածին հակառակ ելեկտրականութիւն մը
կը փնտռէ: Ահա այս պարագայիս մէջ է որ կ'ը-
սուի թէ կայծակ ինկաւ, և, ինչպէս գիտէք,
մեծ աւերումներ կը պատճառէ յայնժամ և
յաճախակի ևս մահ այն մարդոց որոց վրայ
կ'ընկնի: Կայծակը ընկնելէ արդիւնելու կամ
գէթ մարդոց մեծ չարիք մը չը պատճառելու
եղանակաւ վարելու սահմանեալ գործիք մը
կայ, ռաքարգելն, որուն անունը կը նշանակէ
նաև կայծակէ նախապահող:

(Շարունակելի)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ԲԱԲԵՐԻ, 23 յունիս 1891. — Առևտրական
անձկութեան տագնապն օր քան զօր կը սաստ
կանայ քաղաքիս մէջ ալ, և չքաւորութեան
դառն կացութիւն մը կը մաշէ ժողովրդեան
կեանքն: 7-8 օրերէ ի վեր շարունակ յոր-
դառատ անձրևներ տեղացին երբեմն կարկ-
տախտոն լինելով, որով վնասակար ողողում-
ներ տեղի ունեցան, բաւական տուններ կոր-
ծանեցան, և բանջարեղինաց պարտէզներ ա-
ւազի դէպքով ծածկուեցան. իսկ բարեբաղ-
դարար հունձքն՝ որ լաւ վիճակ մը չ'ունէին,
չնորհիւ տեղացած յորդ արձրևոց խիստ ա-
ռատ լինել կը յուսացուի, հետևաբար այժ-
մն արմատաց գնոյն վրայ չափազանց ան-
կումներ եղան. յուսամբ որ հնձոց առատու-
թիւնը պատճառ պիտի լինի բարեփոխելու
թէ՛ ներկայ առևտրական անձկութիւնը և թէ
հասարակութեան թշուառ վիճակն:

Տեղական կառավարութիւնը խիստ միջոց-
ներ ձեռք առած է հալածելու և ձերբակալե-
լու այն աւազակաց խումբն, որ քանի մ'օրերէ
ի վեր քաղաքիս չընկալները կ'ասպատակէ
սպառնալով գիւղացւոց քաղաք յաճախելու
երթեկութեանն: Բանի մ'օր յառաջ քաղա-
քէս 5—6 ժամ հեռաւորութիւն ունեցող Պա-
լախ անուն գիւղին մօտ աւազակաց խումբ
մը երեկոյեան ժամը 1 1/2 ին միջոցները Պար-
սիկ սայլապաններու վրայ կը յարձակին, թէ-
պէտև սոյն վերջնոց կողմանէ բուռն ընդդի-
մութիւն մը տեղի կ'ունենայ, սակայն աւա-
զակը՝ մարթնիկ հրացաններով զինեալ՝ կա-
րող կը լինին Պարսիկներէն մին սպաննել և
երեք հատն վիրաւորել, նաև սոյլերուն լը-
ծած եղներէն երեք հատը կ'սպաննեն և
չորսը վիրաւորեալ կը թողուն: Տեղական կա-
ռավարութիւնը անմիջապէս հեծեալօր հա-
սուց ոճրին վայրը. յուսալի է թէ ձեռք առ-
նուած խիստ միջոցներու շնորհիւ մօտ օրէն
ոճրագործք պիտի ձերբակալին:

ՊԱՐՏԻՉՊԱՆ

ԿԻՐԱՍՈՆ, 25 յունիս 1891. — Բաղաքիս
Հայ հասարակութիւնը երէկ խորատալից ու օգ-
տակար հանգիստի մը ներկայ կը գտնուէր, որ
բուռն տպաւորութեամբ լցաւ զանոնք: Հան-
դէսն սկսաւ երգով մը, և առաջին դասա-
տու Սերովբէ էֆէնտիի մի տեղեկագրով, ո-
րով խօսելէ յետոյ 7-8 ամսուան չընկնի մը
մէջ կատարուած գտնորու վրայ, գովեց տե-
ղացւոց և հոգաբարձու էֆէնտիներու անգոյ
ջանքերը: Ասոր յաջորդեցին երկուեք աշա-
կերտաց քաղցրանուագ երգերն ու արտասա-
նութիւններն, որոց ճիշդ, համարձակ և բը-

նական արտասանութիւնքը բոլոր հանդիսականաց զարմանք և հիացում պատճառեցին։ Այս միջոցին էր որ Ռէթի տեղւոյ Տնօրինութեան գրադիր և քաղաքիս պատուաւոր երկրաստորդութեան անդամներէն Արմենակ Էֆէնտի Սամանճեան յուզեալ ոտքի ելաւ, և սկսաւ նախ գովել դատաւարաց արդիւնաւոր ջանքերն, որք իրենց կարողութենէն աւելի ըրած և աննկուն աշխատած էին՝ հակառակ ժողովրդին անտարբերութեան. գովեց նաև աշակերտաց աշխատասիրութիւնը, և ըսաւ. « Ծնորհակալ եմք որ ուսուցիչ ոչ աշակերտ իրենց պարտականութիւնը կատարած են։ Արդ դառնանք մեզի. կատարած ենք մենք ալ մեր պարտականութիւնը դպրոցական այս եօթնամեայ շրջանին մէջ։ Հանգանակութեան գործը որոյ շնորհիւ մեր քաղաքին մէջ կրնանք վարել դպրոցները, կ'ամաչեմ ըսել, առաջի մը մուրացկանութիւն եղած է միայն։ Ի՞նչ յառաջդիմութիւն ըրած ենք 20 տարիներէ ի վեր։ Ինչ որ էր մեր դպրոցներու վիճակը ասկէ 20 տարի առաջ, նոյնն է և այսօր։ Այս տխուր շէնքը որ մեր հայրերէն կամ պապերէն ժառանգ մնացած է մեզ 50 տարիներէ ի վեր, չ'ըսեմ փոխելու, գէթ նորոգելու քաջութիւնը կը պակսի մեզ. չէք մը որ փչելու չափ հին է, աղտոտ և գարշահոտ որու մէջ աշակերտք անցգալի կերպով իրենց առողջութիւնը կորսնցնելով, վատառողջ դուրս կ'ելնեն։ Այսպիսի աշակերտներ եթէ բան մ'ալ սովորած են, ի՞նչ օգուտ պիտի ունենայ, քանի որ արդէն հիւժած են։ » Դրուատեց առողջապահութիւնը, յիշեց քաղաքակրթեալ ազգաց նոյն իսկ եղեռնագործներու համար օգտուուն բանտեր շինելու խորհուրդը, և ըսաւ. « Մենք միթէ մեր զաւակները ոճրագործներու չափ ալ չեմք սիրեր »։

Այս միջոցիս երեսը դէպի կանանց կողմ դարձնելով, որք ըստ տեղային սովորութեան՝ այսպիսի հանդէսներու մէջ յատուկ և առանձինն կը խմբուին, « Եւ դուք մայրեր, ինչ կ'ըլլայ, եթէ այդ Ձեր կուրծքը ու գըլուխները զարդարող ոսկիներէն քանի մը հասը փրցնէք, տաք Ձեր զաւակաց առողջութեանը ու կրթութեանը յատկանալիք ամենակարեւոր շէնքի մը շինութեանը », և դառնալով Հարց. « Եւ դուք, հայրեր, Ձեր օրական հաճոյից չռայլած դումարին մէկ մասը գոնէ ինչո՞ւ չը տաք Ձեր զաւակաց առողջութեանը ու կրթութեանը. անոնք ամօթ ու նախատինք են ձեզ, եթէ ըստ արժանւոյն հոգ չը տանիք նոցա դատարարականութեանը »։ Ապա վերջացուց, յորդոր կարգալով որ անձնիւր ոք ճանաչէ իւր պարտքը։ Արմենակ Էֆէնտի այս խօսքերն շատ հաւնուելով կիներէ ու մարդիկներէ, գովեստից և հաւանութեան շարժումներ եղան ամէն կողմէ, և յաւարտ հանդիսին՝ շատ մը ժողովրդոց հետ Հոգաբարձու Էֆէնտիք շնորհակալութիւն յայտնեցին անկեղծութեամբ խօսելուն համար։ Հոգաբարձու Էֆէնտիքներու այս վերջին ընթացքը չիտակը գովելի է, և յոյս կուտայ մեզ յառաջիկային մէջ մոռցնել տալու անցեալ անտարբերութիւնները։ Արմենակ Էֆէնտի բանաստեղծութեան մէջ եթէ կար պակաս կէտ մը, այն ալ քահանայից մասին լռութեամբ անցնիլն էր, թէև այս լռութիւնն ալ ըստ ինքեան լուրջոյ մը երևոյթն ունէր անոնց դէմ։ Ասոնք այն քահանայներն են, որք իրենց անհատնութիւն ու փուճ վճերով գրեթէ միշտ կ'զբաղեցնեն ժողովուրդն ու ժողովա-

կաններն, և ժամանակ առ ժամանակ ալ դպրոցը խանգարողներու առաջնորդ ու պարագլուխ կը հանդիսանան. այս է պատճառը որ մեր դպրոցը տարիէ մը ի վեր զրկուած է իւր հմուտ և արդիւնաւոր տեսուչ Մեծ Մալաթեան Էֆէնտիէն։ Ձեռ մոռնար յիշատակել նաև դպրոցի հին շրջանաւարտ աշակերտներէ Պ. Յարութիւն Մալխասեանի, և աշակերտներէն խաչիկ Վեքեանի գրաւոր ճառերն, որք ուսմանց ու գիտութեանց կարեւորութիւնը բացատրելով, կ'ըսէին թէ մեր Օգոստ. հպատակասէր կայսրն ուսումը ու գիտութիւնը ընդհանրացնելով հանդերձ, ամէն առթիւ քաջալերած է ուսումնականներն և այս բաւական է այս մասին մեր ըզգացումները վառելու համար։ Ա. դասու աշակերտք բաւական յաջողակութեամբ գծագրած էին երկու պատկերներ փոքրիկ լուսանկարներէ մեծցնելով, որք հանդիսին մէջ որիշ նկարներու հետ ի տես դրուած էին և յորոց մին էր Թաղ. Խորհրդոյ հրաժարեալ աշխատասէր ատենապետն Մեծ Մատթէոս Էֆէնտի. Թոգաթլըեանի և միւսը Յակոբ Էֆէնտի. հակեան երիտասարդ վաճառականին պատկերներն։ Այս նկարներ թէպէտ իբր գեղարուեստ չէին բան մը արժէր, բայց նկատողութեան առնելով մեր խեղճ դպրոցը և այս մասին մասնագէտ վարպետի մը չգոյութիւնը՝ քաջալերանայ արժանի էին, և ուրախութեամբ կ'իմացնեմ որ յիշեալ Մեծ Մատթէոս Էֆէնտին՝ որ միշտ առատաձեռն գտնուած է բարեգործութեան համար, հինգ մէճիտիէ դպրոցին այս պատճառաւ նուիրելէ զատ՝ երկու գրքեր ալ գծագրող աշակերտաց նուիրած է։ Ձեռ կրնար մոռնալ նաև տեղւոյ երիտասարդութեան գործունեայ և օգտակար անդամներէն Գրիգոր Էֆէնտի. Նորարեանի ջանքերը որոցմով միշտ օգտակար եղած է. այս անգամ ալ աշակերտաց հարցումներ ուղղելով, լաւ ու յաջող պատասխաններ տուողներուն գրքեր նուիրեց։

Մ Ո Ւ Ր Ա Տ

ԿԵՍԱՐԻԱ, 7 մայիս, 1891. — Տարեգարձ ժառանգաւորաց վարժարանի Ս. Կարապետի վանուց. — Մայիսի գեղածիժալ, որ առհասարակ ի բանաստեղծից յորջորջի ծաղկեայ ամիս, եկաւ հասաւ իւր ծիրանագեղ զարդերով։ Եկաւ ժպտոն գարնան, ժմիտն երկնից. բնութիւն ողջոյն զուարթացաւ ի նորա ժմիտ։

Մայիսի առաջին առաւօտն՝ յորում ամենեքին կը զարթնուին ի լոյս և ի կեանս՝ զարթեան մեր վարժարանի սանուք ևս։

Խօսակը այդուն, թռչունք սիրալեզու՝ մեղմանոյչ և թրթռուն շեշտիւք կը մատուցանէին իւրեանց փառատրութիւն առ բարձրեալ. յամենուստ լու լինէին օրհներգ գոհաբանական։ Սանուքս ևս քաղցրազրուցիկ լեզուաւ յեկեղեցւոյ առաւօտեան ժամերգութիւնն նուագեցինք. զկնի աւարտման ձայնիւ ցնծութեան մասնակցեցանք թռչնոց քաղցրալուր երգոց, վերառաքելով անմեղ սրտիցս խորքից մեր հանապազօրեայ սքանչահիւս աղօթքն՝ Ո՛վ հայր Աստուած եւ բարեբար Ամենից, որ բարձրանալով կ'ընդրտանայր յունկն անմահին՝ վերդ բուրումն անուշահոտ խնկոց։

Մի քանի սուղ բողբոջներ սահելէն զկնի՝ մարդն յեկեղ կարմիր ներկաւ գոգ ծով հուր. ծագեց Արփին կենսաճիր, և ցոլաց հրացայտ նշուլիւք. իւր լուսաշնորհ և ճաճանչաւեւ ճառագայթք շաղ տային զով առաւօտինդա-

լարազարդ մարգաց, և նրան կանխարձակ շողեր թափանցելով ծաղկանց ցօղալից կոկոններու մէջէն՝ մէտ ի մէտ կը ծածանէին, և ուստ անդրադարձեալ եւ ցօլացեալ ցօլ ի ցօլ, ոսկի ներկէին զմարգագետինն ողջոյն։

Երկին էր ջինջ, անմուր պարզութեան մէջ, հորիզոն պայծառ և խաղաղական, ամենուրեք հոգեզմայլ տեսարաններ էին պարզուած։ Սանուքս սիրտ կը տրոփէր ջերաջեր բարախմամբ. ուրախ զուարթ կը կայտուէինք. ամեն բերան հետեւեալ դրօսերգը կը մրմնջէր գողարիկ՝

Ո՛վ սիրուն ընկերք.
Խմրովին դիմենք
Դէպ ի վայր զօրսանայ
Ցնծալով, երգելով, եւ զուարթ սրտով.
Օղն է պայծառ զուարթարար,
Նաև քա՛ջ առողջարար,
Օ՛ն, եկէ՛ք ցատկոտենք,
Միտքան երգեմք.
Օրհնեալ ըլլան բարերարք
Որ մեզ կ'ուտան ժամանակ
Կարգալու, սորվելու
Նաև խաղալու։

Կազմ և պատրաստ անհամբեր կ'սպասէինք զանգակի հնչման։

Արդէն մի քանի օր յառաջ իմաց տրուած էր երթն ի Պալլէլը եւ անունէն մակարերելով երկու ուսկան պատրաստած էինք ձուկ որսալու համար։ Ժամը երկուք հնչեց. աստանդական թխաթոյր ամպոց հետքեր ի ջինջ ճակատ երկնի խորշոմներ յաւելուլ ձգնէին. հաղ քան զհաղ թխաթոյրդ ամպը ստուարացաւ, սպառնալիքներ կը ժայթքէր. ի վերջոյ ի թուխ համակեց լրթակապոյտ երկնականաւորն. Արեգակը ծածկուեցաւ ամպեայ սեւաթոյր քօղոյ տակ. այլ իւր փախուցիկ ճառագայթք ամպոց թանձր խաւերն հերձնով կը թափանցէին մեր սրտի խորն։

Մեկնելոյ զանկն հնչեց, ժամը երկուքու կէսն է, ամեն ոք իւր զոյգ ընկերը գտնելով՝ կարգաւորեցան, հրամանաւ պատուարժան փոխ տեսչին՝ Պաղտատար Էֆ. Անէմեանի։ Ուսանողաց դասն յուղի անկաւ՝ շուրջ ունեւելով անձնուէր Գասառուաց խմբակին, և Առաջնորդութեամբ բարապանի վանուց՝ բռնեցին այն ճանրան, որ ուղղակի կը տանէր ի խորածորն Մանհրաքն գիւղ, և անտի Պալլէլը։ Ի ճանապարհի հանդարտ և մեղմասահ քայլափոխներով կը յառաջանայինք. ամենուս շրթանց վրայ կը թրթռային ոգեզմայլ երգեր, սիրուն երգեր. երկին սլարգած էր իւր ամպ հովանի, շուտաքայլ յառաջ խաղալ ըսկանք առանց ո՛ր և է մի նեղութիւն կրելոյ արփուոյն ջերմութենէն։ Այն ինչ կէս ժամ յառաջացանք, նշմարեցինք խոր հովտի մը մէջ Մանհրաքն ծառազարդ գիւղը, որ ձորակալով խոր դիրք մ'ունի։

(Ծարուհեակելի)

Ն Ե Բ Ք Ի Ն Լ ՈՒՐ ԵՐ

Պաշտօնաբաշխութիւնք. — Տէրսիմի կառավարիչ և միանգամայն զինուորական հրամանատար անուանեցաւ Երզնկայի պահեստի զօրաց Միլիարդի Ալի Շէֆիք փաշա։ Պետական Խորհրդոյ անդամ անուանեցան Ափրիկեան Տրիպոլոյ երեւելիներէն Մանսուր փաշա և Ալի Պին Ղատարա, որոց նաև Գ. Կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան տրուեցաւ։ — Ատանայի իչ իլի գաւառին կառավարիչո՞ւն

ուանեցաւ Մուսթաֆա պէյ, նախկին կառավարիչ Պօրտուրի (Գօնեա) : — Խարբերդի կեդրոնական նախնական դատարանին ընդհանուր դատախազի օգնական անուանեցաւ Ապտուլլահ Էֆէնտի, ընդհանուր դատախազի օգնական Լաթաֆիյ :

Պատուանւանք. — Գ. կարգի Մէճիտլյէ պատուանշան տրուեցաւ Տէրսիմի երեւելիներէն Հաճի Իսհաք փաշայի, աւագակներ ձերբակալելու գործին մէջ մատուցած ծառայութեանց ի վարձատրութիւն : — Ե. կարգի Մէճիտլյէ՝ Խարբերդի հեռագրատան պաշտօնեայ Շէֆէթ Էֆէնտի, Օյմազը Աշիրէթի ցեղապետ գասըմօղլու Հաճի Իպրահիմ և նոյն ցեղի գլխաւորներէն Ասաֆօղլու Մուսթաֆա, Վէլի օղլու Խալիլ, Սանէմ օղլու Իսմայիլ, Հարօն օղլու Թիմուր, Լոնտօղլու Հասան, Պէքիր ու Էլիսա, Ասաֆօղլու Ապալաս, Ջազո և Եուսուֆ աղաներու :

— Յառաջիկայ կիւրակէ օր ի Բերա Մեծ Փողոց պիտի բացուի Համադգային Անկեանոցի շինութեան ծախուց ի նպաստ որոշեալ ցուցահանդէսն որ բաց պիտի մնայ կիւրակէ, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերն, առաւօտեան ժամ 3էն մինչև երեկոյեան ժամ 11 : Մուտքըն ազատ է :

— Անցեալ շաբթու, երեքշաբթիէն չորեքշաբթի լուսնալու գիշերը, ահաւելի մրրիկ մը ծագեր է Մազնիսայի գաւառին այլ և այլ կողմերն և աղետաբեր ողորումներ յառաջ բերել : Մազնիսայի շրջանակին տասանորդի տուրքը 40,500 ոսկւոյ գումար մը գոյացուցեր են նախորդ շաբթուն :

— Քիսսի Բէթի վարչութիւնը մաքսախոյսերու երկու նամակ գրաւեր է 1560 քիլօրամ ծխախոտով : գրաւեր է նաև 600 քիլօրամ ծխախոտ զոր ուրիշ նաւակ մը ցամաք հանելէ ետք յաջողած էր փախչիլ :

— Եալօվայի տասանորդի աուրքն այս տարի 439 000 զրշի վարձակալութեան տըրուած է, մինչդեռ անցեալ տարի 320 327 զրշի տրուած էր :

— Ի Հալէպ 120 տարեկան մարդ մը մեռած է Մէհմէտ աղա անուն :

— Մաքսային վերատեսչութիւնը տեղեկանալով որ Տրապիզոնի ճամբով Եւրոպայէն ի Պարսկաստան քաւախի կողմնակալ զըրկուած ապրանքաց մէկ մասը Թուրքիոյ մէջ կը մնան, պարագայ մ'որ մաքսախոյսութիւն կը նշանակէ, զեղծումն բառնալու համար որոշած է որ քաւախիով զրկուած ապրանքներէն՝ իրրե Թուրքիա ներածեալ ապրանքներէ՝ մաքսատուրք առնուի և ապրանքները Պարսկաստան տարուելէ և օսմանեան սահմանադրոյն վրայ գտնուած մաքսատուներէն առնուած ծանուցագրոց ցոյց տրուելէն յետոյ՝ այդ մաքսատուքն յետ դարձուի :

— Առևտրական երկրորդ դատարանը սընանկ հռչակած է ի Պոլիս, Մարբուճճըլար ձատտէսի, Եարըմ խանի մէջ հաստատեալ յանձնակատար Յակոբ ձէլեան :

— Յունաց Պալքըլի վանքին վարչութիւնը պիտի յանձնուի Սինոքի ինքնաշէն ընտրեալ եպիսկոպոսի մը :

— Կարնոյ Էմվար Շարգիլէ լրագրոյն մէջ կը կարդամք թէ, Օվա գաւառակին իրաւասութեան ներքև գտնուած գիւղերու Իմամները, Մուսթարները, քահանայներն ու ծերոց ժողովները կուսակալութեան հրամանաւ հաւաքուեր են գաւառակին կեդրոնը, որ է Կարինէն երեք ժամ հեռուն գտնուած Իլիճէ գիւղը, ուր գնացեր է նաև կուսակալն՝ իւր

հետն ունենալով նահանգին գլխաւոր սլաշտօնեայները : Կուսակալն անդ բանախօսութիւն մը արտասանելով, ըսելէ յետոյ թէ Վեհ. Սուլթանին նպատակն է որ Իւր հըպատակներն միշտ անդորր ու ապահով վիճակի մէջ ապրին, հրամայեր է անոնց իմաց տալ իրենց գիւղերուն մէջ անդորրութիւնը վրդովելու վարձանց մէջ գտնուող խռովարարները, գողերը, սրիկայներն ու աւագակները : Կուսակալը կարգացեր է նաև թուրք և հայ լեզուներով յանձնառութեան գրերու օրինակներ, զորս իմամը և այլք պիտի ստորագրեն՝ յանձն առնելով իմաց տալ, եթէ յետ այսորիկ այդ կարգի անձինք երևան գան : Ներկայք բարեմաղթութիւններ ընելով վասն կենաց Վեհ. Սուլթանին, յանձն առեր են համակերպիլ :

— Խարբերդի գաւառական լրագրէն կը տեղեկանամք թէ Տէրսիմի Եօթը քիւրտեր յունիս 11ին Գուրըճալ գաւառակի Հասանապատ գիւղէն հինգ մարդեր առևանգեր են փրկանաց գումար մ'ստանալու համար, և միանգամայն երկու մատակ ձի ու բաւական կարասի գողցեր են : Այդ կողմերն հսկող ոստիկան-զինուորք աւագակները հալածելու սկսելով, Քէմալս գաւառակին մէջ գտնուած ձապաղըուր Պօղազը անուն տեղն հանդիպեր են անոնց : Երկուստեք զէնքի դիմուելով, առևանգեալք ազատուեր, գողցուածներն ետ առնուեր և աւագակապետն Պէյազ օղլու Ալի ու իւր երկու ընկերներն Ալի ու Իպրահիմ ձերբակալուեր և յանձնուեր են Ակնայ կառավարութեան : Ձերբակալման պահուն աւագակապետին ընկերներէն Ալի ձախ սրունքէն վիրաւորուեր է : Պէյազ օղլու Ալիի համար ևս հաստատուած է թէ հեղինակն է գիւղացւոյ մը սպանութեան :

— Յունիս 1 ին և 17ին, Խարբերդի, Մալաթիոյ ու Արարիկի մէջ երկրաշարժի սաստիկ ցնցումնք զգացուեր են : Յունիս 17ին, ի Խարբերդ սաստիկ փոթորիկ մ'արմատախիլ րեր է մի քանի պարտէզներու ծառերը :

— Արաբիկէն կը գրեն Սապահի թէ Եկաւեան հաճի Սեդրաք անուն քսան երկու տարեկան երիտասարդ մը անձնասպան եղեր է լէվոլլուի հարուածով մը : գտնուած թըղթի մը մէջ Եկաւեան գրած է եղեր թէ ձանձրացած է աշխարհքէն :

— Սերաստիոյ կուսակալ Մէմուհ պէյ, որ քննական սկսող մը կատարելու համար Եւրոպիա կը գտնուէր, յունիս 15ի շաբաթ օրն Ամասիա ուղևորեր է :

— Տէրսիմի կառավարիչը Օվաճըզ գաւառակն երթալով, Շամուշաղը Աշիրէթի և Մաքսուտուշաղը Աշիրէթի միջև ի վաղուց անտի արիւղ թշնամութեան իրրե արդիւնք, առաջին Աշիրէթէն գողցուած արջառններն ամբողջովին ետ առնելով տէրերուն յանձներ, նաև ազատեր է նոյն աշիրէթէն առևանգուած 17 տարեկան երիտասարդ մը : Կառավարիչը յաջողեր է նաև բառնալ Կէտիկի Հալիլ աղայի, Թօփուզը Աշիրէթի Ալի աղայի և այլ ցեղապետներու միջև տիրող անհամաձայնութիւնը : Տէրսիմի կեդրոնին մէջ վարձարան մը շինելու համար 1300 զրուշ հանգանակուեր և մաս մ'ատաղճ գնուելով անմիջապէս շինութեանց ձեռնարկուեր է :

— Խարբերդի նահանգին Ագչէ տաղ գաւառակին մէջ անդորրութիւնն ու ապահովութիւնն ապահովելու համար, նահանգին ոստիկան-զինուորաց սպայներէն Հաճի Սատըք Էֆէնտի հոն զրկուած է նոր ոստիկան-զինուորներ գրելու և եղած կարգադրութեան համաձայն, Աշիրէթիներու բնակած տեղերու մէջ յարմար վայրեր զետեղելու համար զանոնք :

— Ի Պրուսա, կուսակալ Մահմուտ փաշայի նախագահութեամբ յանձնաժողով մը կազմուած է՝ բարենորոգումներ ի գործ դրելու համար քաղաքին և շրջակայ գիւղերու նախնական վարժարանաց մէջ :

— Յունիս 29ին ի Հալէպ և յԱնտիօք մէկ մէկ մահ պատահած են հետախույժ : 30ին ի Մէքքէ 35 մահեր պատահած են : Յունիս 1ին ի Մէքքէ 22, ի Հալէպ 4, յԱնտիօք 1, ի Հարիմ 5 մահեր պատահած են հետախույժ : — Ատանայի նահանգին մէջ, հետախույժ արակուս արգիլելու համար, առողջապահական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են : Լաթաֆիոյ սահմանադրոյն վրայ ևս հարկ եղած տեղերը քարանթինայի շրջայներ հաստատուած են՝ վարակեալ տեղերու հետ յարաբերութիւնն ընդհատելու համար :

— Պետական Խորհուրդը կ'զբաղի այժմ ջուրերու վարչութիւնը բարեփոխելու, ջրամբարներու նորոգման, պահպանման, ինչպէս նաև ջուրերու կանոնաւոր հոսման խնդրոց վրայ : Նորոգման աշխատութիւնք մի քանի տարի պիտի տևեն : Տարեկան ծախք հաշուած է 600 հազար զրուշ զոր պիտի վճարեն Էվգաֆի նախարարութիւնը, ջուրերու տէրեր և պետական կարգ մը պաշտօնատուներ :

— Բերայի մէջ վանազան հասարակութեանց կողմանէ տրուելիք պարահանդէսներու, թատերական ներկայացմանց և նուագահանդէսներու հաստութիւն մէկ մասը պիտի յատկանայ Համադգային Անկեանոցին :

— Յունիս 24ին տեղացած յորդահոս անձրեւներու պահուն, Կարնոյ ճամբուն վրայ երկու կամուրջներ և մէկ քանի խրճիթներ փլեր են : մարդու կորուստ չէ պատահեր :

— Տէրքոսեան ջրի ընկերութիւնը ցարդ 810,000 ոսկի ծախսած է՝ կ'ըսուի՝ շինութեանց համար :

— Կէյվէի տասանորդի տրոց վարձակալութեան գումարն, որ անցեալ տարի 728 հազար զրուշ էր, այս տարի 9³ 20 աւելի եղեր է :

— Զմիւռնիոյ Ալի Ապտուլլահ, Յովհաննէս երկանեան և Միքայէլ անուն չորս անձինք Շէրիի վերաբերեալ դատերու մէջ սուտ վիայութիւն ըրած լինելով ձերբակալուեր և օրինաց տրամադրութեան ենթարկուեր են :

— Երէկ սկսաւ Գուրպան Պայրամի տօնը և պիտի տևէ մինչև կիւրակէ երեկոյ :

— Սեւանիկէն յունիս 26 թուով կը գրեն մեղ. երեքշաբթի օր երեկոյեան ժամ 1էն մինչև 2 տեղացած կարկտախառն յորդ անձրևը, որուն ցլերը ընկերացաւ կայծակն ու որոտումը, մեծապէս փրկուեց մօտակայ գիւղօրէից, Այվաուլը և Այվաուլըի այգեստանաց, բնաջինջ ընելով տարւոյ խաղողի նոր պտուղը : — Գասուլայի նորընտիր կուսակալ Վսեմ. Շաքիր փաշա կիւրակէ օր գաղ. Ֆրէսինէի շրջանաւոր տեղա ժամանելով, մեծ ընդունելութեամբ պատուաւորեցաւ : զինուորական պաշտօնեայք՝ մեծէն ցլերը՝ դիմաւորելու փութացած էին. քարափը խռուն բազմութեան մը հանդիսաւոր դարձած էր : Նորին Վսեմութիւն տաղնորդեցաւ ի զինուորական պաշտօնատուն՝ առաջնորդութեամբ տեղւոյս զինուորական հրամանատար Վսեմ. Միւշիւր փաշայի :

Ա Ր Ժ Է Գ Գ Ր Ա Մ Ո Ց			
Օամ : լիրան 100 զըշ էն			
Մէճիտլյէ	108 40	Վէյնոց	103 40
Քառուրդ մէճիտ	107 30	Բուսիոյ բօլ	89 45
Մանր մէճիտ	103 20	Կարսիոյ	87
Մէթալիք	101	Կարսի	51 45
Հինգնոց	103	Կարսի	109 35
Մանէթ թղթաւորութիւն 8 30			
Գոնսուլեալ (երեկոյ) 20	81	Կարսի	71 44
Թահվիլ : Օամ : 4 01 0	79 45	Կարսի	49 20

ԱՐՏՈՒԱՏԻՐ Ա. ԱՐՏՈՒԱՏԻՐ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՏԱԿԱՆ
Իսկի-Չապիէ փողոց. քիւ 61